

Celadlon

zaraznaj

sogottez

A. Rozental

Celadlon

zaraznej soggez

SOCIALIZM STROITƏM DA ÇE-LADLIŞ ZDOROVJO BEREGITƏM

Çelad zorətəm, zdorovəj komunističeskəj şmena kerəm—em ətik medozza mog soveckəj vlaşlən. Programma VKP (b) suvtətə seeəm mog: „zorətnə seeəm pokolenno, kədə-və çorxta suvtətis kommunizm.“ Soveckəj vlas organizujtə seeəm şmena, medbəv vəlisə „vəddlapərvən razvitəj çlennezən kommunističeskəj əməkdaşlıq“ (Programma VKP (b)). Mijanla kola vəddətən vil raboçej pokolenno, medbəv niya vəlisə gaza olanaəş, jönelə, vermisə-vəbə levtən mogussestvo soveckəj stranaın kolanə, vılyınlə, da dorjıny sıjə morosən vraggez İadərşən pəyakuseñ-qoezsan.“ (Stalin)

Programma VKP (b) otırılış zdorovyo beregitəm punktə osnovaə „med pervo paşkyla mədə nəvətnən sanitarınəj da ozdrovişenlənəj meraez, kədnə pırg oz pondə lezny paşkavny sogət-tezsə.“ Polukolonialnəj dorevolucionnəj Roşssiaşan soveckəj vlaşlə dənəşis rozoritəm, gov, ənekuştırnəj strana, paşkyla paşkaləm soggezən da kuləmən raboçej da kreşşana kolasınp. Ez vəv ənəkəbəm otır zdorovyo beregitan gosudarstvolən organiza-cia. Pişti, xolera, ləçət çelad i mukəd zaraznəj soggez vəli paşkaləmas vəd car dənşa Rossia paşa.

Jevropa da Amerika stranaezi kolasınp, revoluciaəz carşa Rossia çelad kuləmən vəli medożza mestənp.

Müttezən çelad godəşşas kulisə 1 miljonşa unazık, a vədkod ləçət çelad pərəssezşan kuvlisə şo şurssezən.

Okṭabşa revolucia pərətis ustojjezsə feodalno-kapitalističeskəj strois.

Programma VKP (b) otır zdorovyo beregitəmən suvtətis matınşa zadaçaez:

1. Çorxta da paşkyla nuətnən sanitarınəj meropriatiaezez uzaliş inşeressezlə, kəz to:

- a) zdorovşətnə olan mestaez (muşin, va da ru);
- b) suvtətnə ətlasa şojan-juan nauka da gigiena naçaloez vılyınp.

v) organizujtńy seeam meraez, kedna-vy ezə lezə paškavny zaraznəj soggez.

g) Lezńy sanitarnęj zakonodatelsvo.

2. Pess̄yńy socialnęj soggezən (tuberkułozən, umel soggezən, alkogolizmən i siž. oz.)

3. Med vyd uzaliş mort vestiştəg ažzis şetńy obsedostupnəj otsət bołničaşań, da vermis polucajtńy besplatnəj zellaez. Delo ləşətəmən zdorovəj komunističeskəj şmena zorətəmə sovet strana puktə ızyt vñimaṇqo. Medożza lunnezşań-zə Oktabşa révolucia vərgyń organizujcisé otır velətan da otır veşkətan komisarjattez. Şmena zorətəmə gosudarsvo puktə una şəm. I etayn sovet vlaşlən eməs seeam dosținenqoez, kədnə oz təd medvogat kapitalističeskəj strana. Bvdəs çeladbs velətəm pırtəm olanə əni vədsən. Paşkyla oşsisə doskołnəj ucrezdenqoez, paškalisə jaşlı kerəmmez, kəz promyşlennəj centraezyn i siž-zə şełskəj kəzajsvo socialističeskəj şektorən.

Narkomzdravyn i mesnəj zdorovyo beregitan organnezyn organizujtćisə mam da kaga zdorovyo beregitan otdelez, kəda-liş vərjətəmaş specialnəj upravlenqoez jaşliezyn; ena otdelez vylə puktəm vədsən uçətşan çelad zdorovyo beregitan izyś.

Çelad zdorovyo beregitan otdelez nuətənə uz i gəfişzək çelad zdorovyo beregitəmən, doskołnikkezliş, skołnikkezliş i podrostokkezliş.

Çelad zdorovyo beregitəmən mijan eməs ızyt dosținenqoez: çelad kuləm SSSR-ın çinis kəkiş dovojennəj kad şərti. Siž primer Moskvayn 1913 vəyn kulisə çelad 26,3%, a 1930 v-12,4%. Vyd RSFSR paşa çelad kuləm çinis 40 proc. vylə.

Mijan uspekkez socialistizm stroitəmən, kulturnəj uroveň lebtəm, blagosostojanqo vədməm rəv. çəjjezlən da kolxoznik-kezliş, vədəs çelad skolaın velətəm, vədəs çeladbs doskołnəj ucrezdenqoezə da jaşliezə şurətəm promyşlennəj centrezyn i kolxozzezyn şetənə vozmoznoş oşlaq burmətənə çelad zdorovyo zorətəm. I məd pıatiletkaas kolə kernə:

1. Oşlaq nuətnəj sanitarnəj meropriyatiae;

2. Paşkyla nuətnəj ozdorovitelnəj meropriyatiae çelad ponda.

3. Zorətnə toqılınəj, çelad pərəs paškaləm pantalan meropriyatiae.

Suvətəm moggez tırtəməs oşlaq şetas mijanlə sijə, sto çinasə soggez da kuləm uzaliş otır çelad kolasıñ.

Nija priçinaez kolasıñ, kədnə vajətənə soggez i kuləm, esə unažykl mesta vižənə zaraznəj soggez.

Med opasnəjəs çelad zaraznəj soggez: skarlatina, difteria, korjuka i mədikkez.

Eta ponda i kolə med aktívənəja organizujtńy pess̄em zaraz-nəj çelad soggezkət.

Ətlasa ozdorovişenəj meropriatiaezez, kədnə nuətənə mijaç çelad kolasıny, şetənə usloviaezez ozählən sogət cınəmə çelad kolasıny.

No ena ətik, ətlasa ozdorovişenəj meropriatiaezez oz tıgma. Kolə, pessəmbyn zaraznəj soggezkət, nuətnə specialnəj meraez, kədə kolə nəvətnə zedorovjo vəşkətan organnez ryr. Kolə kerən jaşliezny, çelad saddezyň i skolaezny meropriatiaezez, med ez vermə paşkavny ena soggez. Kolə tədsətnə uzalişsezəs, kolxoziqkezeləs i kolxoziqçaesezəs sijən, tıj seeəm çelad soggez, kyz niya paşkalənə i kyz pışaq vəregitçeny.

Kolə mobilizujtnı vədəs naşelenñosə pessənə ləçət çelad soggez pərəskət.

Mijan SSSR-yn med organizujtnı zedorovjo vəregitan meropriatiaezez, eməs ızynt vozmoznossez, kədnə avuəs i oz vermə ıcın ətik kapitalistiqeskkəj stranaň. Mijan em otır zedorovjo vəşkətan uçrezdeñnoez gosudarstvennəj şisteməny, mijan eməs una uzalişsez da kressana, kədnə kiş kiə, eəz zedorovjo vəregitan organnezkət nuətənə massovəj saqitarino-gigieniqeskkəj meropriatiaezez; zdor vşətənə olan (vyl), kerən vil olan kerkuez, mədpəv kerən karrez; kerən vodoprovoddez, saditənə puezən plossaddez, paşkətənə kultura sotçisan parkkez; kerən vil ambulatoriaezez da bolniçaezez; kerən vil skolaez, çelad saddez, jaşliez, ətlasa stolovəjjez, vəzaez i mədik kulturno vystovəj uçrezdeñnoez.

Mijin vədəs seeəm usloviaezez eməs, med ena voezə-zə burzıka pessəm ryr vəlrətnə çelad zaraznəj soggez.

MƏJ SEEƏM ZARAZNƏJ SOG- GEZ I MƏJŞAN NIJA LOƏNƏ

Zaraznəj lıbo infekcionnəj soggezən, suşənə i seeəm soggez, kədnə uzzələr sogalışsezşən zedorovəj mortlə, rıgənər mort teloə, poda teloə lıbo vədmas ryeke. Uçətik lovja sueestvoez, kədnə suşənə mikrobaezən lıbo bakteriaezezən. Ena mikrobaez seeəm uçətəs, sto niyə ažzyńpə oz pcz nełki med ləçət şinən. Seeəm mikrobaezşa, kədnə vermənə zarazitnə scgən, eməs eəz i mədik mikrobbez, kədnə mortlə połeznəjəs. Niya mikrobaezəs, kədnə mortlə lıbo podalə vermənə vajətnə zaraznəj soggez, suşənə sog keran mikrobaezən. Morttez i poda pondənə sogavny uzañ soggezən sek, kər nə teloə rıgənər sog keran mikrobbez da setçin jılassə əddən una. Mikrobbezlən em seeəm svojsvo coza jıvnp. Medvə jıvnp mikrobbezlə, kolənə seeəm usloviaezez: sonxt, ułs i nə şerti şojan.

Niya uzañ soggez, kədnə paşkalənə çelad kolasət, suşənə

vuzan çəlad soggezən. Ena soggezə rŷtəpə: skarlatina, difteria, təv jyb pişti, korjuka, koklus i mədikkez.

Vuzan çəlad soggez pərəsa livo massovəj soggez, neto seeəməs, kədna paşkaləpə una çəlaç kolasən. Sogət vuzətişən ləcə açıs sogalişəs, a siş-zə sylən sit kuzyəs. Sog keran mikrovbez petəpə sogaliş teloş vəd nəzən. Mukəd vuzan soggez-pyr mikrobbez jansaləpə kəsel kosta, duşən, sedəpə rüə, siş ovla skarlatina, korjuka, difteria, kəklus da çakctka kosta. Mədik soggez kosta mikrobbez petəpə sogaliş sit kuzyən, kyz dizerteria, brjuşnəj tif, çəlađlən gozumşa myt kosta i məd.

Eməs i seeəm sogəttesz, kər mikrobbez oləpə sogaliş mort viryp neto oryp. Ena sogəttesz rŷtəpə: kartəvki (şifilis), traxoma (şin vişan sogət) i una mədikkez.

Med uçatik duş torrezyn, otyp, krakətəp, viryp, sityp i kuzyən sogalişən soggez kostə verməpə ovyp una sogət keran mikrobaez. Torokkez seeəm vüdeleşenqolən, kədna tərəmaş mikrobaenzas, vermasə vəd tuj pyr sedəpə mort teləə i mort pondas sogavnpə.

Eşə ne əddən vazyp otır ez tədə myşan ləpən soggez i ez kuzyə pikkət pessəpə. Seeəm zaraznəj sogəttesz, kyz pişti, çuma, xołera, kerisə assinib ızyt delo. Verməvlisə medbəzət stranaeziş vəDSA karrez pustəjşavnpə. Siş, piştiən 100 mymda vo bərşən Germaniya şəhərən sogalisə otiyəs çut ne vədəppəs. Keñigsbergən (Germanya) 1709 voə kulisə çumaşan vədəs naşələn-qoşlən nələt torəs. Medbərja pərəşən grippaşan Jevropa şəhərə 3 mln. mort, a vəd mir paşa 20 mln. mort. İndiya şəhərə 1922 voə vuzana soggez şəhərə 4 mln. mort. I kyz voşyp vədəs kuləmmezsə Indiaish, to etə 10as 70 proc.

Vuzan çəlad soggez paşkaləmaş vəd mir paşa.

Medbərja 200-300 voeza uçonəjjez vədman texnika otsətən, kerisə ızyt pauçnəj östəmmez. Niya viştalisa myşan ləpən vuzan sogəttesz i myççalisə veşkət tuj pikkət pessətəpə.

300 vo bərlənə gollardəc Levenguk, kəda şteklo volkətəmən, keris okrətijio, kəda səvərən şetis vozmoznos azzəpə zaraznəj sogət kerisəzəs. Sylə udajtçis kerpə seeəm priber, əzdətan şteklozeziş, kəda əzdətlis 150-iş. Eta priborəs susə mikroskopən. Mikroskop pərə Levenguk kazalis uçatik lovja sussestv ez, kədna oləpə vayp, sogalişşəz kuş sityp i s. o%. Əzdanas niya əddən uçatəş: 2-5 mikronəz. Sijən niyə pondisə sunpə mikrobbezən. Med kət dumən viziətib myşzda mikrovbz, to kclə 1 milimetrə¹) 1009 tor vylə. Eta otkrətijio şetis vozmoznos mədik uçonəjjezlə azzəpə mikrobbez prirodaş (vədmassez vyləp, zəvotnəjjeziş i mortiş). Mikroskop təg etə kerpə oz poz.

¹ Milimetr — $\frac{1}{10}$ santimetrlən.

Дөр из вәрті үңонәйжеz сұvtәtisә, sto mikrobvez въdlaып olәnъ: vodzuкып, vaып, тиып, mort kuçik да zъvotnәjjez kuçikъ, пыгъп; әтъп, zeludokъп, kiskezъп i s. oz. Mikrovbezләn formаs ne әtkod: gegrәsa, paločka kod, вәz çutkod, va vot kodәs. Olәnъ torjәn, paraәn, a mukәd pъras unaәn, kъz jagәddez rebina roz vъlyп i una mukәdkod formаs.

Kъk үңонәj, Francuzkәj Lui Paşter da ңемеккәj Robet Koch, izaıtәn mukәd үңонәjjezkәt, velalisә jansәtnъ mukәd mikrovbezsә da въdtyпъ niјә pitatelnәj sredaыn todilnәj çaskaokkezъп, bankaezъп (probirkaezъп) ne әtkod temperaturaын. Eta setis vozmoznoş velәtnъ mikrovbez, kъz niјa въdmәnъ, тиј sojәnъ, kъz paškalәnъ, kъz dejstvujtәnъ mort da poda orga-nizmлә.

Seeәm iskustvenno въdtәm mikrcbvezәn, kәdә suәnъ **kultura mikrovbezәn**, үңонәjjez iskustvennәja kerlisә poda sogәttez, a sъvәrtyп veşkәtlisә niјә, тиј setis vozmoznoş velәtnъ sogәttez i siž-zә pыlış lecitem; sъ въrtyп үңонәjjez pondisә kernъ mort-tazlә i podalә, aззәm rezultattez vuzana sogәttezkәt pessәtmyп.

Әddәn vәli vaznәj seeәm vopros, kъz beregitny morttezәs i podaәs sogәttezsaq. Estәn үңonәjjezlәn iz setis vozmoznoş kerkny otkrityjo, keda beregitә kulәmiш въd voә millon mortas i zъvotnәjjezәs. Ena cтkrtyjoezәn vәlisә **preJokraniteliňej kokalәmmez**.

МЪJ SEEӘM PREDOKRANITEL-NӘJ DA LEÇITAN KOKALӘMMEZ

Medcзза predoxraniteliňej kokalәmmez vәli рытамәs 150 vo вәrlan pişti poniş Angliaыn Dzeңner vraçәn. Pişti sek vәli polan sogәtәn, kedaşaп kulisә otiрvьDSA obلاşsezәn i karrezәn.

Vәli kazalәm, sto morttez, kәdna sogalәmaş piştiәn, seşsa mәdpәv ozә-ni sogalә sijәn sognas. Siž-zә vәli kazalәm, sto pişti pәrәs kosta siž-zә verмәnъ ogavny i poda —mәssez; pыlәn vәra vъlanыs loәnъ orşalәm poł kkez.⁸ Seeәm mәs lеştiszezләn kiezanыs siž-zә loәnъ orşalәm p локkez.

Mәs vъstiszez, kәdnalәn vәli eta sogыs, oz sogalә mort piştiәn. Etә kazalis үңonәj Dzeңner i kutcijsis velәtnъ etә javlen-nosә. Dzeңner kazalis, sto morttez, kәdnalә kerem mәs pişti crәn kokalәm, niјa ez sogalә mort piştiәn. Panыt piştilә kokalәmmez әni munәnъ paškыta въd stranaыn i toko sъsaq una stranaez mezmisә pişti pәrәsssaq. Әni piştiәs mijanlә abu strasnej, siž-kъz mi tәdam, kъz kolә sъsaq beregitçynъ.

Дзеңгер вәршан una үçөнәйжеz мәдисә азъыпь sposobvez, къз въ beregitcьпь i мәдик sogattezsan.

Быт zasluga predoxrañiteñnaj kokaləmъп usə francuzskej үçөнәjлә Paşterlə.

Paşter velətis kurəg xołera, kedaşaп Parizъп kulisə una kurəggez. Shıla udaçcis oşty mikrob, keda vajetə kurəg xołera sogət. Ena mikrobbezliş olan velətikə, Paşter vüdtis niјe todilnaj sredaň kurəg sədiş i vižis torja skarپn, kedaň vəli temperatura 37°.

Ətpyr, soçcişпь munikə, Paşter kolis mikrobbezliş kultura kurəg xołeraəп skapə. Lekis soçcişanşan Paşter da vəra pondis nuətnь assis opyttez. Brızqit is etə kulturasə mikrobbeznas kъk kurəglə i sija kazalis aslas diuşçəmə, sto niјa ez pondə sogavny; sek sija etə opytse keris esə mәdik kurəggezkət. Paşter kołem etə kulturasə i esə boştəm sogaliş kurəgliş vil kultura xołernaj mikrobbezən, oşlan nuətəm opyttez; lois, sto vəd brızgajtəm vərşen etə şvezəj kulturasə kurəg pondylis sogavny i kuvlis kurəg xołeraşan.

Ətpyr Paşter, sija kurəglə, keda ez pondə sogavny dyr sulaləm kultura ponış, brızqit is şvezəj kultura, kurəg vəra sogavny ez pondə. Paşter etə-zə opytse keris i məd kurəgəslə, keda kołçcis lovjan, dyr sulalis kultura brızgajtəm vərşanas, no i eta kurəgəs ez pondə sogavny. Sek sija keris seeəm vylvod, sto kurəggez ez pondə sogavny sijən, myla nyələ vəli brıznitəm pervəj pṛišas kultura, vüntəmzək aslas jadovitəj dej-svoən sija əstəm vynsə dyr sulaləmşan vylın temperaturaň.

Paşter enə opyttezsə esə keris, lezis sogaliş kurəggezlə nezək vynna mikrob kultura kurəg, xołerais, vəd zdorovəj kurəggezlə niјa kəzajsvoeziş, kъtən sogalisa kurəggez. Niјa kurəggezəs ez pondə sogavny. Siz Paşter oštis znaçenno predoxrañiteñnaj kokaləmiş; sija azzis, sto zdorovəj kurəggezlə nezək vynna mikrob kultura brızqitəmən, tujə beregitin niјe kurəg xołerais sogaləmşan. Eta sogət dypə nyələn loə nevospriimčivoş (immunitet).

Вərtyozъk Paşter keris seeən-zə opyttez nevyna şibirskej jazva mikrob kulturaən. Brızqit is kulturasə ena mikrobbezliş (vüdtəmmezsə, vylın temperaturaň 42°) barannezлə, təsssezlə da kozalə, sija keris nyələ nevospriimčivoş, sogavny şibirskej jazvaən niјa ez pondə.

Ena opytteşsan ызт znaçenno predoxrañiteñnaj kokaləm ponış. Kokaləmmez panı şibirskej jazva dugdətisə eta sogətliş pərəssə. Sija kadşaп niјa vəli pṛitəmaş vəd stranaə, med beregitin sura poda şibirskej jazva sogət ponış.

Dzeңger da Paşter vərşan mәdik үçөнәjjez azzisə una sposobvez zaraznaj sogəitez pessəmъп. Uz үçөnäjjezлən munis kъk tuj vylət. Niјa kerisə sposobvez, med kerpə leçitan kokaləm,

kədna kerşənə morttezlə qeto zəvotnəjjezlə, sek kər niya⁷ pondisəni, kəz vəşkətan sredstvo. Seeəm kokaləmmmez suşənə vəşkətan kokaləmməzən.

Əə niya ızalisə mədik sposob poluçitan vılyı, med kərny predoxranitelnəj kokaləmmez, kədna şetisə-və vozmoznos predupreditnə soggez i kərny ənevospriimcivoş mort organizmlə vuzan sogəttesz dəpə.

VEŞKƏTAN PRIVIVKAEZ

Susnoş eta kokaləmən to kyeəm. Mikrovbez, kədna vajətənə sogət, lezənə mort organizmə qeto zəvotnəjlə jad. Kər sedas eta jadbs mort organizmə qeto zəvotnəjlə, setən loə pəssəm jadkət protivojad kerənə vessestvoən arıtılışın. Kəz protivojadbs organizmət kerşə jeeə, a mikrovbez, kədna sedisə setçə, şetənə una jad, to sogalıshs kulə. A sek, kər sogalısh vəşkalə, organizmən kerəm protivojadbs oz əs sogaləm vərən, a kołçə vek kezə. Sijən zaraznəj sogət, kədən sogalısh ətrəfiş, kolə kədə ənevospriimcivoş vek kezə.

Morttezlis qeto zəvotəjjezlis boştəm virən, kədna sogalısh kyeəm-kə vuzana sogətən, tujə požujtçənə kəz vəşkətan sredstvoən, kər pondas sogavnə sija-zə sogətən, sijən eə viras sedəm morttəslə em sija protivojadjoys, i eta protivojad vermas şetnə əzət, sogalıshlə pessəmən sogkət. Sişkəz vir mortlış azzınp (boşnə) şəkət, tə etə ponda požujtçənə zəvotnəj virən cəkzıka vəv virən vəvvezlən una taliş çulaləm kostə viras lezənə jad sogət kerən mikovbeziş; mikrovbezşən zəvotnəjjezlən organizməs pondə kərny protivojadijo.

Eta protivojadiobs olə virən; vir lezikə boştənə sylis med kizərsə i sek kerənə vəşkətçən səvorotka, kəpəm ozzək sogalıshlə lezəm səvorotka, səpəm çozazək sija vəşkətas.

Əni paşkəta praktikujtçənə vəşkətan kokaləmmez difteriayp i skarlatinəyən.

Vəşkətan səvorotka panxt difteriaələ oştis uçonəj Bering. Sylən oştəmbs bura otsalis suvtətnə çelad kuləm difteriasan, kuləm çinis 5-iş. Panxt skarlatinalə vəşkətan privivkaez vılyı ızalənə daskuim vo təməda-nı, no paşkəta pondisə priməqajnə praktikaə ne əddən vəzən. Bur rezultattez loisə toko medvərja vəzən.

PREDOXRANIȚELNƏJ PRIVIVKAEZ

Susnoş predoxranitelnəj privivkaezlən seeəm, sto niya ləşətənə organizmə zaraznəj sogətteszkət pessəmə, kerənə setçin protivojadijəz.

Predoxraňitelňej kokalém kosta mort ograňizmě něto zbyvotněj-
lě ležený gotový protivojadilo panst sogatle. Protivojadilo lež-
šě zbyvotněj něto mort sylvorotkaen, kédna sogalisé eton sogatnas. Predoxraňitelňej izys eteom kokalémmezlen kysse ne eddén
dýr 2-3 neděla; eta kad věryp eto protivojadlo organizmis ase
i organizm loe vospriimčivý zarazněj sogas. Pašivněj predox-
raňitelňej kokalémtyp požujtčený mort něto zbyvotněj sylvorotkaen, eákzeka vav sylvorotkaen, kédna sogalisé ena so-
gatnen.

Akčivněj kokalémén mort organizmě libo zbyvotněj organizmě
ležený vijan mikrovbez libo pylén razv. dítam kyeem-ké zbydko-
syp jad. Kér šuras organizmě jad, organizm pondas kerny pro-
tivojad sýmda, keda vav týmis vermyp sý organizm suram
jadsa. Eteom predoxraňitelňej privivkaez jylis baitený, sto niya
kerený iskustvenněj immunitet. Kyssemby eta immunitetlen ne-
atkod, napr. pištisaq sija ovla 7-saq 10 voz, a kér i kuvtez,
difteriašan da skarlaltinašan—kýk vo, a kýk vo věrgsan kol
mádpav kokauny.

LĚČYT ČEŁAD INFEKCIAEZ

Lěčyt čeļad infekciaezén suený seeam vuzan sogattez, kéd-
na paškaléný toko čeļad kolasyn. Infekcionněj sogattez muné-
ny یzyt, lixoradka dýrni. I vyd sogatlen emes aslas pri-
metaez. Zarazněj sogatsa torjatén to kyeem perioddeze:

1. Guša něto inkubacionněj period. Eta sija kadys, kér
sedasá mort organizmě mikrovbez, no vevdär primetzez sogyaslén
esá avi.

2. Medožza priñetaez (prodromalněj period), kér kaža-
lasa medožza sogat priznakkez, no esá ozá výeemik tade, kyeem
sogat.

3. Ačys sogalan kadys, keda vyd infekcionněj sogat-
lě muné asmoz da askoda priznakkezén, da i vyd sogatén
sogaléný neastry.

Lixoradkalén xarakterys siž-zé ne atkod vyd sogatle.

4. Zdorovman kad.

Med velyi burzky baipný čeļad sogattez jylis, jansam
niye lěčyt vuzin soggez, şekyt da koknittez vyle.

Şekyt soggezén mijá suam niye, kédnaen şekýta sogaléný
da kédna věryp vermas kagaib ionp vek kezé invalidé něto zyn
invalidé, kédnašan una kulený.

Keknit infekcionněj soggezén suam seeam zarazněj sog-
gez, kédna çulaléný koknita i ozá şeté şekyt osloznenoez.

Két i dugdbyttag uçonajjéz یzyt iz pəvatepny mikrov-
bez azzemby, no esá enez ez azzé mikrovbez muked sogat-
tyslis.

Әнәз авы аazzəməş mikrovvbez, kədna vajətənə skarlatina, korjuka, pişti parotif (şvinka) i mədik sogəttezliş. Şəkət infekcionnəj sogəttezə mijə puktam: skarlatina, difteria, pişti i korjuka, nə vylə usə medbəzət vəd çəlad şəkət soggezlən; əddən səkəta çulalənə skarlatina, pişti da difteria; vədənnəs niya ver nasə şətnə şəkət oslozənqənez da una küləm.

Koknit infekcionnəj sogəttezə mijə puktam: krasnuxa, patotif, kekłus, təvjuv pişti i mədikkez.

SKARLATINA

Skarlatina—ləçət zaraznəj sogət. Sija lixoradkaən, kişəmən, gors pəktəmən, anginaən, a siž-zə organizmə vədsən travitə.

Skarlatina—ətik medşəkət çəlad sogət.

Una-ja sogalənə skarlatinaən. Sogalənə skarlatinaən una-şk çəlad 3 voşaç 10 voəz. Pərəs skarlatinalən paşkalə kadən kadə, to vədmə, to çinə.

Zaražitçənə skarlatinaən unazək sogalişsan skarlatinaən, so-aliş loə zarazitejnəj sija-zə lunşan, kər sylə şurasə skarlatina mikrovvbez setçəz, kütçəz oz dugdə sogavnp. Sogət vermas uşpə mədiklə i mortşan, kəda bergalis sogalişs dəpən i, so-anən, vessezən, vəd torən kütçə pavkətçis sogalişs.

Skarlatina vajətis mikrov, ənəz etə azzıbəm, no vura tədəb, sto skarlatinalən zaraza i ne organizmən vermas ovnp dyr. iş eməs zarazitçan sluçajjez, kər çəlad pavkətçib kyeəm ne-abud tor berdə, kəda zırıb oızək sogalisə i əni təlis məd-ni z sogalə. Skarlatina pərəs nə berdə kutçişas skarlatinaən araza sogaliş orıb i virıb.

Ətpyr-kə mort sogalas skarlatinaən, seşşa kuvtəz, sə berdə ja oz kutçiş. Uçətik qımaşan çəlad (3 təlişəz) skarlatinaən so-alənə əti-əti toko. Siž-zə eməs vədsə şemjaez, kədna skarlati-zaən oz sogalə.

Kyz sulalə pərəs kədəs zarazitçanşan i sogət javitçəməz, bissə ətik lunşan dasətik lunəz, srednəjən 4-5 lun. Kagaabs əz toko pondas sogavnp pondə əsnə, çapkə sijə zarə, oraşə gors vişəmlə, şili da gors uvt nərəddez pəktənə.

Mədik lunnas, a kər i şorənzək vuytəras kagaabslə kişə, kiştəməs xozəj, a mukəd pərsas gərd rəma, kiştə vuytəras omən iko çuzəm vylə oz kiş. Rozabannez i vuytər kagaabslən bi kod ərdəş, a kyməsəs da səkaabs bledətənə. kagaabslən sə kostə zu on, zarəs sulalə 39° - 40° , baitə asılıs, syləzşalə, çuzəm uzanın. A şəkətzək sluçajjez kostə, sek nəm oz vezərt, kujə palettəg.

Kagaabs norəşə zubatlıq ńıvavtənqis, gors pəktə, angina

kosta gors gərdətə, a mukəd pırsas eməş çoçkom na lottez kılıbs medoşza kık kuim lunsə kəs, a kuimət lunşanças pond vesamnır jılıçşaças, bokkeşan, i veşkət gərd kıl vılas pondən tıdavın gərd nəqaokkez; seeəm kılıbs bura viştalə sog jılıs. Zarıb ovlə 3-4 lunə, medvılyıb 6-7 lunə usə nırməəz. Kişəmət ovlə lun məd, a səvərən çoçkommə i əsə. Eta vərşanı kuçik killaşə. Kuçik pondə killaşın ne oızılk 10 lunşan. Çuzəm vñli da mukəd mədik mestaeziş kuçik kuşə uçətik kiłokkezən, kə ceri şəm mukəd mestaezi, kız kırımlı, kok pıdəsiş, çuqne kuçik leşə kerşən-kerşən. Seeəm kuşəmət susə „plastincə təj seluseñqəoən“.

Kuçik vezşəmət vermə kışşın şəkərləşən vit nedənlaəz.

Siz tıpən sluçajjez sərət şəkərləşən.

Skarlaştına koknıt formaən çulalə ne ızılt zarən $37,5^{\circ}$ - 38° , kişti ne əddən bura. Gərdəs gorsas tətçə ınevura. Mukəd pırsas skarlaştına çulalas tədtəg i tədənən toko sek, kər kagalə javitçəsə oslozneñqəoəz neto kər javitçə kuçik kuşəmət.

Əddən opasnəj skarlaştınaən şəkət forma, kəda loə əddən çoza, vñlyna lebas temperatura, bura əsə oj tələn moz kıskı mətətə, pıriş i kiseçnikiş. Seeəm sluçajjez kosta kagabs ve mas kuvnır ətik sutkiən. Mədik sluçajjez kosta processəs mi nə zaganzıka. Vñlyt zarşa, vñna vozvuzdeñqəoəz sogalış duğ dəvtəg əsə sit zelonəj rəma, kizerik, şəkət javlənqəoəz şələmşan da vir sosudaeşan, kər ovlə, sto gorsas pıktə də gərdətə pıdənə pıekəzzas, nərəddez seaiş pıktələy, a kər tkañqəz pıktənə. Etaeəm sogət çulaləmşan küləm əddən ızılt, əfdənzyk uçət çelad kolasıb.

Oslozneñqəoəz. Skarlaştına çulavtən vermasə loń şəkət oslozneñqəoəz. Eta tujə boşnır poçkaez vospalənno şələm da şələ oboloçka vospalənno.

Oslozneñqəoəz loń şəkət seeəm mikrovşan, kəda susə şərtən kokkən, kəda una ovlə skarlaştınaən sogalış mortlən. Səşə ovlənə ora, vot kıeəm soggez, orşalənən qerəddez, pellez, su təfvez, orşaləm vospalənno plevralən. Bıdəs ena oslozneñqəoəz opasnəjjəs sijən, sto bıdənnəs nə kolasiş ıevlagorji jatnəj usloviaeşan verman kernə kagasə vek kezə finvalid. Oslozneñqəoəz vermasə loń sogət pondətçikə sogaləmət siž i şorənzyk 20-30 at lun vərti, a kər i esə şorənzyk seeə sluçajjezən kagasə, kədə ləddisə zdrovəjən-ni, pondə vişlilik raditənə i vəra loə sogalışən.

Veşkətəm da dozirajtəm. Kaga pond is-kə sogavnır skarlaştınaən neñki i koknıt formaən, kerə dəzirajtəm çorxt rezim, pırsas medicinskəj nadzor; sijən bıd mort, skarlaştınaən. **Vodtətər** boñciçə. Boñciçnəj usloviaeż, bur uxod, pırsas

padzor vraçlən, medicinskəj personal otsət kagakət vədítçəmən vermas şətnə əzət otsət sogalışla. Kolə tədli, kənplət oşzək vajətasə kagasə boñciçaə, sənplət unazək nađezda veşkaləmlə.

Şəkəta sogalişşezlə kolənə vannaez, katəmmmez, bəd lun peslənən kuz, konsultacia pelləz i mədik soggez veşkətiş vraççəzlən—specialisəzlən.

Eta izəs vermas kerşənən toko boñciçaən. Seşşa, kənplət oşzək vajətan kagasə boñciçaə, sənplət unazək şetas otsət peşəmən, med sek-zə sogalişəs torjətəm nə zarazitən mədikəs: (jansətnə zaraznəjjəz dəniş zdrovəjjəsə) med bəregitən zarazitəm-iş skarlatinaən.

Skarlatina veşkətəmən əzət znaçenqo vişə skarlatina pantalan veşkətçən səvorotka. Eta səvorotka kerənən vəvşan, təliş məd nə ətpriş zarazitən skarlatinaən. Una oryitez medbərja voezən etən səvorotkaən sogaliş çəladəsə myççalısə, etə veşkətçən səvorotkaəs şetə əzət otsət: zarbs çinə, zubat qevna əsə, bur rezulət səvorotka sogmə sek, kər etə oryitsə keran medoz-za sogalan lunnezə.

Kənplət şorənzək kerşə protivoskarlatinoznəj səvorotka, sənplət uməlzəka dejstvujtə. Vit lun bərti, kaga s galəm pondətçəmşən, skarlatina kokaləm əckəyəm pəlza-nı oz şət, siş kəz eta kadə skarlatinalən jad otavitə çəlad organizm. Sijən medozza kažaləm bərti-zə kolə kagasə niətnə boñciçaə, med çozazək kernə protivoskarlatinnəj lokaiəm i çozazək sogalişsə jansətnə zdrovvez dəniş. Organizmə səvorotka sedəm bərşan, mukəd rýras siş-zə övlənə oslozqenq ezi, no niya çulalənə nə setəm şəkəta.

Uçonnəjjəz oşlaq niətənən uz protivoskarlatinoznəj veşkətan səvorotkaən; **bu** oşən sulalə seeəm n.og, med azzənən vürzək, vüpażək səvorotkaez, nəssə, kədəna mijan eməş-ni əni. Eməş bədəs osnovanqəez viçcişnə seeəm dustiżenqəez naukaliş, kədəna şetasə mijanla vozmoznoş bədsən mezdişnə şəkət da opasnəj sogət ponış, kəcəmən əni mijan ponda skarlatina.

Skarlatina veşkətəmən, kət mijan em i bur veşkətan,—səvorotka, no əzət znaçenqo şetə bur dozor da bur şojan. Sogaliş kagalə kolə şetə bur təlalana zır, verdən bədsən şojan, səkədə, kər əzət zar. A səvərən kər kuşə kuçikbəs, verdən kəknit şojanən, no siş kənplət voşa kaga: jəv, jılış vüdezel da kasaez pizəvəj şojan; mukəd vraçcez eta periodən vezən şojnə jaj. Medbə çintənə da vesətnə kuçik, kernə sonxt vannaez; med vesətnə ətpriye, sijə gəvjalənə i obezzərazvajusəj rastver-rezən.

Zellaezən leçitəm kerşə bəd rýşa vraç viştaləm şərti kəcəm sostojaqən sogalişlən, a oslozoenqəez kostə — kəz tünə sogət porazennəj organlən.

Sogaliş kujlə poştelə vyləp, koknita sogalik kosta 3 nedəla. Sişə lezəp bolniçaiş neto sija zbris, kytən kujlis ne ozyk 35-40 lunşa, kər pomaşşə kuçik killaşəm.

Kyz predupreditny skarlatinaen sogaləm. Kyz mi viştalim, skarlatina—ətik medopasnəj zaraznəj çelad sogət, a sijən kyeem və eg tədə rezulfattez niyə veşkətəmən eta sogət glavnəj-ys ne setən. A medbəyt mog seeəm, med kuznə predupreditny skarlatinaen sogət. Etə ne əddən vazyp piştışan pustəşavlisa vədsa karrez i oblaşsez, a əni mi keram predoxranitelnəj kokaləmmez. Uçonəjjez dyr uzalisə sə vylə, kyz və azzyp seeəm səvorotka, kəda vermis-və bereditin skarlatinaen sogaləmiş. Əni seeəm səvorotkəz kerşənə əddən una. Moskvayp. Ləninqradı i mədi karrezyn soveckəj sojuz paşa skarlatina kokaləm paşkalis əddən paşkyla. Kokaləmmez panlı skarlatinalə kerşənə ne vəd çeladılə, a təko nylə, kədna berdə vermas kutçinşə skarlatina.

Kyz tədnə, pondas oz eta kagaabs sogavyp skarlatinaen? Med tədnə pondas-ja eta kagaabs sogavyp skarlatinaen, sylə kerənə peslişan kokaləm, sija sposobən, kədə sposobə azzis amerikaneskəj uçonəj Dikgozja. Eta kokaləm kerşə sis: ki kuçik ryeke leşşə nevna skarlatina jad. Kyz sutki bərşaq kokaləm mestabs gərdətas, sek kagaabs berdə vermas kutçynə skarlatinapərəs, kyz vundbəstəminəs kolçcas seeəm-zə, to sek eta kaga berdə oz vermə kutçynə skarlatina pərəs.

Vəd seeəm çelad kaga berdə vermas kutçynə skarlatina, kolə kernə protivoskarlatinnəj kokaləm.

Eməş natodil kokaşan punktez i otrjaddez, kədna nuətənə kokaşəm. Çelad uçrezdənəoezyp kokalənə vraçcez, kədna uza-lənə setən. Uçətik kık voşaq çeladəs kokaləm kernə vədənləslə; Dik peslan reakciatəg 7 voşaq kokalənə toko niyə çelad-sə kədna berdə vermas kutçynə skarlatina sog, Dik peslan pri-vivka şərti.

Çelad, kədnalə kerəm kokaləm, soçzək sogalənə skarlatinaen, kokavtəmməməşə. Kyz niya sogalənə, to sogətəs cüllələ koknitzəka i kuləm kokaləm kolasınp jeeazyk. Vot myj pondə çeladılə kolə objazatənəo kernə skarlatinaşan predoxranitelnəj kokaləm. Sanitarnəj meraez skarlatina pərəs pantaləmən sə pondə, medbə pantavyp skarlatinapərəs paşkaləm, kolə nu-ətnə niyə saqitarnəj pravilaezsə, kədnə kerəmaş zdorovyo bəregitan organnez. Pervo-zə, kyz toko pondas sogavyp kaga, kolə jansətnə sija zdorovəj çelad dənis vraç loktaməz sogaliş zbris oz kov pekətnə nekəbəm tor sogalişkət, med vəditcis toko ətik mort, a mədikkez med ezə vovla sija zbris kytən kujlə, sogaliş. Kin sə dənən bergalə, sylə kolə kernə predoxranitelnəj meraez, med zarazaabs ez vermə paşkavyp, kolə kəsəvənə xalat, a kyz sija abu, to şiteçovəj platço, jür kərtavyp koşinkaen. Bura miş-

şənə kiez i vişpə sogalişlə torja posuda, kədə kolə mişkaunpə toko sogaliş zərgən.

Dezinfekcia. Sogalişsə bołniçaə kəskəm vərən kolə kərnə bur dezinfekcia kerkuyn, kütən kujlis sogaliş i sız-zə dezinficirujtń vədəs vessez, kədəna vəlisə eta zərgən. Dezinfekcia kolə kernə specialnəj sañitarnəj brigadaən, eta kerşə vəşkətiş vraç viştaləm şərti. Brigada loktəməz i dezinfekcia kerəməz zırış nəm oz tuj petkətnə. Gıriş inorttezlə, kədəna vəlisə sogaliş dənpən, kütçəz ez çulav dezinfekcia i kütçəz nəm ez viştav vraç, oz tuj tıppən uz vylə, a çəladəs 10 lun sc galiş dəniş jansətəm vərgən tujas lezən çəlad uçrezdənqoezə.

Kolə tədnə, sto vəd torxs sogalişlən: krakət, kuş, sit, or vermasə paşkətnə zaraza i sijən sogaliş vərən vədəs predmet-tesə kolə dezinficirujtń ovezzarazivajussəj rastvorən vraç viştaləm şərti.

Kolə tədnə i skarlaṭına pantalan praviloez.

SKARLAṬINA PAŞKALƏMƏN PES- ŞAN PRAVLOEZ JAŞLIY¹⁾

1. Vəd kaga rəpət skarlaṭinalə pərişzək voşa med vəli ko-kaləm.

2. Kagaəs, kədə pondis sogavnpə skarlaṭinaən, sek-zə jaşliiş nəvətnə bołniçaə i bər leşsə sek, kər sogaləm vərən çulalis 6-iş i 8 nədələdəz boştənə sə şərti, kyeəm sogət, kyz sylən çulalis kucik kyrəm i oslozqənolən ləçət formaez i kaga kerkuyn kerəm dezinfekcia.

3. Kyz kagalən, kədə vovləvlə jaşliə, gortanıb kin livo pondis sogavnpə i nijə nuətəmas bołniçaə, to kagasə tujə vajətnə jaşliə 12 lun vərti, kər kerisə medbərja dezinfekcia, kyz sogalisi. Vəli nuətəm bołniçaə nəto izolirujtəm, kaga, kədə vovlə jaşliə vermasə lezən pə dənə 12 lun vərşan, kər izolirujtasə sogalişsə, kerasə dezinfekcia paṭeraňn.

4. Kər pervəiş kazalasə skarlaṭına, kerşə dezinfekcia i jaşli-ez pondənən izavnpə. Gruppa, kütən vəli sogaliş, izolirujtçə 12 lun kezə. Mukəd gruppaez avuəş sessə, setçə vilis çəladəsə oz nijə primajtə, kədəna oz sogalə skarlaṭinaən. Gruppasə vəd lun vişətə vraç. Pondisə-kə sogavnpə ojsə gruppayıp, gruppayıb fiksirujtçə 12 lun kezə nijən çəladınas, kədəna sedisə sija gruppayıp.

5. Kər pondasə mədpəv sogavnpə skarlaṭinaən gruppayıp nəto

¹⁾ Razrabotannəjəş Moszdravotdələn.

mədik gruppaezən, kər pozə viştavny, sto zarazitəpə zaraznəj gruppaez, jaşliez sek pədnaşşənə 12 lun kezə, şojan çəladlə şetçə, no nuətçəpə meraez, med infekciaez jaşlıə ez sedə.

Gruppa nəto jaşlı pədnaləm med vəli soglasujtəm vraçkət i medinstrukturkət.

6. Kəz loasə skarlaṭinnəj sogalişsez obslužvajussəj personal kerkuiyn, sek sija kerkuiş niya morttez jaşliezə ozə leşşə, kützəcə ozə kerə dezinfekcia. Sə vərən 12 lun personalsə vişətlə vraç.

SKARLATINA PAŞKALƏMƏN PESSAN PRA-VILOEZ DETSADDEZBN DA SKOLAEZBN

1. Kər kazalasə skarlaṭinaən sogalişəs çəlad sadən nəto əkolaňn, jansətənə sek-zə sijə kütçəz oz lok kareta. Sogalişəs pırtənə izołatorə, kəz izołator avu—vraç zıtgə.

2. Gruppovəj zıtgən nəto ətlasa uzlanıňn, kütən pondis sogavny kaga, kerşə dezinfekcia. Nəvət vessez, çacəez i posəvialəz suvtətçənə formajın uvtə nəto nuətçənə kamera pırt. Bıdəs novjan i poştelə, belli vezşə gruppayı ətlasa uzan zıtgə. Posuda i piqvesətan sotkaez pižətçənə. Ne dona vessez çərkışşənə (sotənə).

3. Gruppa, kütən pondisə sogavny, jansətçə mədik gruppaez dəniş.

4. Kəz pondisə sogavny ojşa gruppayı (kütən vəlisə çələdbs vəd gruppais), eta gruppayı 12 lun kezə fiksirujtçə sija sostavən, kəda sostavən sija vəli i jansətənə etə gruppasə mukəd gruppaez dəniş.

5. Vraç daskək lun vərti vişətlə sija gruppais, kütən pondisə sogavny, vişətlə əm pıle da vıvtır.

6. Kəz kaga, kəda vətlə çəlad sadə nəto skolaə, pondis sogavny gortas çəlad sadən nəto skolaňn ez vələ əckəyəm priznakkez, to pozə mişkavny toko etə kerkusə, pižətnə posuda i veznə paşkəm. Vessez, kəda vəlisə sogaliş dənən kolə kernə dezinfekcia.

7. Kər sija-zə gruppayı sogavny pondasə mədikkez i tujə dumajtnə, sto eta gruppayı vəli infekcia istoçnikən, suvtətçə tədmalana Diklən reakcia i çəlad Dik reakcialən i kokavtəmməz, kədənə ezə sogalə skarlaṭinaən leşşənə 12 lun kezə. Kər çəlad olənə ovxəzətiňn, kədənə vovlənə çəladsadə gruppayı öz leşşə, a boşşə pavlıduenqo sə vıvıňn.

8. Kər sogətəs povtorjatçə ne ətik gruppaezən, çəlad sadən nəto əkolaňn, sek pomesenqoyn omən kerşə dezinfekcia. Vessez leşşənə kamera pırt. Kerşə kontrolnəj reakcia Diklən i çəlad po-

lozhetenaj Dik reakciaen i kokavtammmez, kedna ez sogalə skarlatinaen lezesən 12 lun kezə. Kyz cəlad sadis neto skolais cəladbs olənən obsezziya, sek sadis neto skolaas oz lezsh, a cəladbs bosşən osobəj nabludenqo uvtə (vbd lun pəslənən əmrye i vlyvtb, nuətçə əzət dezinfekcia i mədik meropriatiae). Juasan vədsən neto qədər vədsən uçrezdeñno pədnaləm jılış vbd rırtşa kılə juasan şan-vraçlış əpidemiologliş.

9. Kər povtorjatçənən sogattez olişezlən gruppə jansətçə vilish loktişsez dəniş (kerşə torja gruppə rırt olişseziş, oz vişetçisən kinlə kəpənə vo i 12 lun kezə kerənə karantin).

Vilish cəladə, kedna ez sogalə skarlatinaen gruppaezə oz primajtə, kytçəz oz çulav infekcia (oz dugdə sogaşnə).

10. Cəlad skarlatinaen paṭeraeziş i obsezziyeziş, kytən eməs sogalişsez, pondən vovlənən cəlad sadə neto skolaə saqitarnəj neto vəşkətan vracşan spravka şerti.

11. Cəlad, skarlatina sogət poniş vəşkaləm vətənən, loktənən cəlad sadə ili skolaə. Juəm vərti, kər lezasə bołniçais i şetasə nylə spravkaez, sto tujə vetlənə.

12. Kyz obsluzəvajuussəj personal şemja, eməs sogalişsez, to sylə cəlad sadə ili skolaə tujə vetlənən toko sek, kər gortas kərasə dezinfekcia.

DİFTERİA

Difteria—eta leçət vuzana sogət, kəda loə tədilnəj mikrov Lefflera paloçkaşan, kəda ıçonəjəs etə oştis sija sən qimən i suşə. Difteria kosta bura vişə gors da dojmə əm rırt. Jadıbs, kədə kerənən difterijnəj mikrobaən, sedə virə i pondə vədsən sogavnən orgaṇizm. Difteria siž-zə, kyz i skarlatina, paşkaləm vbd stranaezət. Sijə vazşa kaddeşşan-dı tədisə. Sərət vekkezən gizəmaş difteria pərəs jılış, kədaşan kuləmaş una cəlad.

Kyz zarazitçənən difteriaən. Sogalənən difteriaən əddənəzən cəlad to kveəm eta goddeze: 1 voşan 10 voəz; 100 sogaliş eta kadə a cəladlə uşə 90, a 1 voşan 14əz—98. Difteria sogət çulalənən şəkərtzəka cəladlən 4 godəz, eta voezə unazək i külənə. Sijən kolə bura beregitnən cəladəs difteriasan voşan nol voəz.

Kyz vuzə difteria pərəs—velətəm vüra. Eəkzəka difteria vuzə, kər pavkavlən sogaliş berdə. Zarazitçənən vermənən okastən, vaittən, kasejən, duł kapelokkezən i krakətən. 80çəzəka sedə morttez rırt livo vessez rırt, kedna sogaliş dənənən.

Morttez, kedna pavkətçisə sogalişsezkət, vermasə novjətənən sog keran mikrobbezə kiez vylanəs, jurşı vylanəs paşkəm vylanəs. Vermas zaraza sedən şojanən osobenno jələn, sedis-kə

setçə difterijnəj paloçka, vermas ne toko dyr ovnъ setən, no i pondas jvnpъ setçin, siž kъz jælpъ bur sreda.

Difterijnəj paloçkalən em seeəm sposobnos̄ iskustvennəj vystəmən vyd kod sredaňn i vydmytən mort organizmən livo zyvotnəj da kət kytən kerə difterijnəj jad —tokşin. Jidəs eta əd-dən vynpa. Əni azzəmaş spisovvez, kъz kernə difterijnəj jad i metoddez to;nəj uçotyň, merjajtnę una ja vyn eta jadlən.

Kъz çulalə difteria sogət. Kytçə şuras difterialən mikrov, set pervo i pondə döymən; eəkzəka difteria paloçkaez şurən gorsiş vəsnit nılgıc kucikas nyr, polovəj organnez, kuçik vylə plaoçkaez sedən soçazık. Mukəd kadas difterialən mikrovvez şurən rənaez, da kərgətəmməz, sotəm mestaez i kytçə sedəsə difteria-mikrovvez seti vevtişas vəsnitik gyz kod myrəma kuçisokən, jona vydma.

Difteria jad paşkalə organizm kuza, otravljatə şələm, qer-vnəj sistəma, poçkaez i mədik organnez. Kyz toko jivitçəs difteria kuçik vylən, sek-zə vydən organizm pondə sogavnъ. Inkubacionnəj period difteria dyrni kışşə qedər, vydəsəs kək-kuim lun, 80çənika ovlə 7 lun. Eta kadə kagaabs noraşə təz-əmlə, vydlaet vişəmlə. Uməla pondə sojnъ, əvətzək çeladəs noraşən nıyaləm kostə gorbanıs zubvtlə. Uçətik çeladən mü-kəd pır; as pondə duñns lezçynъ, loə lixoradka. Kər pervo-şan-zə e lqən pondas kaga şəkətə sogavnъ, sek sylən loə əvət zar, kər esə kəskə ojtəv. Koknita-kə kaga sogalə temperatura olə normalnəj.

Difteria angina. Difteria çulalə ne ətməz, sijə torjətən: koknita, sərat i şəkətə. Kyz sogalə kaga siž i pıktə gors,

Difterijnəj angina kostə qerəddəz şiviyən pıktən, zubvtəş, əm pıe vişətik kyləcke dənas tədalət topst coçkom — şera nałot, kəda jona lakaşəm, sto settən pəkəz oz poz.

Koknita i sərat difteria kostə plonkaez zəgənik əsən, temperatura lezçisə i kagaabs veşkalə. Şəkətə, a kər i sərat formaən pıe vişə zar, qerəddəz pıktən; kər pıkəsəs loə klyučicaəz, a kər şəkət sluçajjez kostə, nəlki pıkəsəs lezçisə koskəz.

Plonkaez vəsnit nılgıc kuçik vylas vydənən da paşkalən pırə pəto goläə Nıriş i tırppeziş petə virsora va; plonkaez sişmən; əmiş petə siş duk, vylən zar, kaga kujlə paməttəg. Eta perioden kuləm vəra vermas ionı şələm paralıçsaq.

KRUP. Krupın difteria plonkaez loən pıekiş əsərkən gors vəsnit nılgıc kuçik vylən. Kaga pondə karçitn, uvtəmən kaşajtn, golos əsə, əsərkən loə şəkət. Kər vydən cıvıktan gola şibdə i kaga kulə pədəmən. Seeəm sluçajjez kostə kolə kernə operacia ili **inkubacia**, əm pıt şujsətən gorsə metaliçeskəj trubka ili **traxoṭemija**, kər əsərkən gorsə vundəstən vev-dərşaças i setçə şujsətən metaliçeskəj trubka. Eəkzəka krup

ovla angina bərşən, no mukəd çələqəslən əddənzək uçattezelən (ətik vəsəzlən) çusyktan gorsın vermasə lənə i aşpıbs. Una-zək sogət kruplən usə uçət çələdlə. Sogalə uçət kaga sek, kə-pıtm uçətzək kaga, sənəm naqezda sə vəşkaləmlə jeeazık $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{3}$ çəlad, sogalişsez krupən, külənə.

Kaga, pondas-kə sogavın krupən, sija loə ronzəm çuzəma, jür pıyalə, tərppez ləzətənə, vəvtər kagalən zəgənlik loə ləz gərd rəmə. Kəz sə kosta-zə ne kernə operacia, to kaga əs vermas kuyın pədəmiş. Kər ləz tujə kuçik çoçkomtə, seeəm sostojaṇṇıs esə orasnəjzək. Eta viştalə, sto kagalən əddən slab şələm. Eta bərşən çoza loə paralıç, kaga kula (oz pondə uzavnı şələm).

Difterialən oclozneqdoez. Difteria jad əddənzək otrovitə şələm i ner nəj şistəma. Kuləm, kəz mijə viştalim-nı, vermas lənə şələm paralıçsan. Sijən, əddən kolə vəregitnə kagalis pokoj sogalişliş difteriaən, oz kov sijə bergətliyə, ne pukşətliyə, ne vəzni nem kernə. Difteria jad vermas porazajtnə şələm mesta i kernə mortəs invalidən vek kezə.

Oslozneqdoez ner nəj şistəma vylə vermasə lənə, i pervo-zə sogalikə, a ozyı siž-zə i vəşkaləm vərəyən. Eteəm sluçajjezen kagalən vermasə lənə paralıçcez kiən, kokoł, golosovəj svajzkań, tıyscaezyn. Kər munas paralıç pıtiş, tıyscaezət, kaga pondas gnuşitnə, şoikas juan şojanıs şurə sylə pıras.

Difteria jad vermas porazitnə siž-zə poçkaez i logkoez, i loas vəspalənno.

Veşkətəm da dəzirajtəm. Difteria seeəm şəkbt sogət, sto veşkətnə sijə kolə bołpiçası. Toko bołpiçasın vermasə şetnə sogalişlə pırsa bur nəvludeṇno vraçlən, as kadə lezni vir pıekə səvorotka i kər pondas kovnə kernə operacia.

Medbur sredstvoen difteria leçitəmən lənən difteria pantalan privivkaez. Etə səvorotkasə kerənə vəvvezşan.

Kəz səvorotka lezəm as kadə, səmdə kolə i bur kaçestvoa, sek sogalişlə loə dolətzək; temperatura çinə, plonkaez çinənə, burzək loə ovsəj sostojaṇṇo.

Kət difteria kosta mijə veşkətam səvorotkaən, no bur dəzər da pitaṇṇo difterijnəj sogalişlə şetə əzət otsət veşkətəmən. Sogalişlə kolə şvezəj ru. Zırt kolə provetrivajtnə. Sonxt kadə əsənnəz med vəlisə ostaəs bəldsa sutki.

Bura dejstvujuṭənə sogalişlə sonxt vannaez.

Kət kaga sogalə i koknita, no şorovno sylə kolə 10-12 lun tımda kujılpə olpaş vılyən, kytçəz oz əsə nałottez i vişə temperatura əddən vaznəj meraən, veşkətəmən loə bur spokoj sogalişlə.

Şəkbt sluçajjez kosta sogalişsə kolə verdən i juktavnə

Vodəmən, pukşınp sylə oz tuj, a lezni çecçınp tujə ne ozzıb 20-30 lun vərti kığı loas normalnəj iz şələmlən.

Kolə bur dəzər əm ryeckən. Əvəzək çeladələ kolə gəvjaunp əm şernəj kislota rastvorən, a uçitikkezə kolə kernə ətənp oroseqno sprincovkən. Etən-zə rastvornas sogalişseslə krupən pədikas kolə lezni sonxt par, morossə katçınp va trepiçən.

Nyr rye dojmılən lezənp protargol rastvor i məvtənp nyx püssəz vataən, vazelinən ilü viən.

Verdnı diftəria sogaliş çeladəsə kolə bura. Pervo sogav-tənnis şetçə kizer şojan, jəv, kişel, vüllon, kasa, səm jəv, riş; vərənqzəl, kər nałottes əsisə, tujə şetnp jaj, kolə i qan. Kər dojmənp poçkaez sogalişsə verdənp jəv şojannezən, oz tuj verdənp solən, belkovəj vessestvoən: kolən da jağən.

Kər pondas veşkavnp, sek kolə sotdənp şojanas çeri gos, fruktæz, i fruktæzliş sokkez.

Diftəria pantaləm. Kər sogəs lois-ni, sijə kolə veşkətnp i kyz niyə azzəm naukaabs una keris sə ponda, medvə azzınp dejstvitəlnəj meraez diftəriakət pessəmən. No esə vaznəjzək pantavnp diftəria sogət t-e beregitnp çeladəsə, med ezə zarazit-cə diftərianas. Mijan em bur çeladə beregitan sredstvo rənkt diftərialə predoxranitelənəj kokaləmən.

Predoxranitelənəj kokaləmməz rənkt diftərialə. Kuçik ryeckas zdorovəj kagaçslə lezə nevna kizer diftərijnəj jad, ətləatəm protivoadiekət. Protivoadie sotlışsə med çintnpjadlış vınsə. Medvərja kadən pondisə leznp ne ətləatəm jad protivoadiekət, a ətnassə diftərialış jadsə, no seeəm vına, kəvşənq organizmlə abu opasnəj. Etə jadə suənp **anatoksinən**.

Kokaləm vərşənq, kokaləm mestəbs gərdətə da ryektə, mukəd pıras vermə levnə zar 1-2 lun kezə. Etə kosta kagasə kolə vodtətnp poştelə vıla, no kyz pravilo koknita çulałənp kokaləm diftəria soglən. Bədəs niya ne opasnəjəs, niya çəza çulałənp. Diftərialən kokaləmsə pondisə kernə neəddən vaznə. Moskvaın da Leningradın diftəriasə rənkt kokaləməs ovjazatelnəj bədənlə.

Tədam, sto diftəria loə şəkət sogən i kagaç vermas lənə invalidən vek kezə ilü kuvnp, i sijə beregitəm ponda kolə kokətnp.

Əddən vaznəj usloviaen diftəria paşkaləmkət pessəmənp loənp una sanitarnəj meropriatiæz. Ozzək jansətnp sogaliş kagaçs, sijə mortsə, kəda dəzirajtə sogalişsə ne veznp çelad dənə — karantin, a siş-zə vişətnp med ez novjətə bacillaez et mədərə.

Bacilla novjətişsez. Sovşem zdorov mortitez, kədnalən nekycəm sogalan priznakkez abu, vermasə lənə zarəza novjətişsezən, siş-kyz pılen nyrgn i gorsun eməs diftəria paloçkaez. Seeəm morttesə suənp basillonovjətişsezən. Oz segalə aşnps, basillonovjətişsez vermasə zarazitnp mədikkezəs, əvət mortitezəs

i çeladəs. Sijən, kər javitças difteria pərəs, kolə vəd kəgaliş, kədəna olənş çelad sadas, kernə issledovanço bacillonojjetişsezlə. I kyz ażżasə seeəm bacillonovjetişsezsə, niże sek-zə kılə jansətnə zdorovəjjez dəniş.

KYŻ TƏDNЬ, KUTÇIŞAS-JA KAGA BERDƏ DIFTERIA

Nə vəd kaga berdə difteria vermə kutçışnə, a sijən iavu ne-ovxodimoş kernə issledovanço bacillonojjetişsezlə. Uçonəj Sikən kerəm proba, kədə suşə Sik reakciaən. Eta ryr tədənə kutças oz eta kaga berdə difteria. Prova bəs eta ne vrednəj. Kias kucik ryekas leżşə jemən qevna difteria jad. Kyż viras kagaəslən em una protivojadije, med-vər pessən pifteria, to ukol mestaňn oz lo nekveəm gərd ne pıktəm. Etə suənə, sto reakcia Siklən otricateliñəj. Kyż kagaəslən kık lun bərti ukol mestaňn loas gərdok ilü pıktəm 20 kop. Əzda to eta myççalə, sto kagaəs berdə vermas kutçışnə sogət difteria, eta sluçajın suənə, sto eta reakcia Siklən poloziteñəj. Seeəm kagaəslə kolə kernə predoxrañitelnəj kokaləm.

Difteriaən pessəm pında zdorovjo beregitəmən organnezən kerəmaş praviloez, kədə kolə naşeləñqolə ovezateliñjezeñ kernə. Kolə tədnə enə praviloezsə, tədnə niże i otsavın detuç-rezdenoez administracialə pırtınə niże olanə.

CELAD ZARAZNƏJ SOGƏTTEZƏN PEŞSAN PRAVILOEZ JAŞLIEZBƏN¹⁾)

1. Vəd kaga 6 telişsa pərişszək loktə jaşlıə, sylə pondənəy kernə difteria pərəsiş beregitan meraez. Kyż avu svedenqoez sə jılış, sto sija kokaləm-ni. Vəd kaga, kədalə çulalis 6 teliş, jaşlınə podvergajtçə aktivnəj immunizaciaə.

2. Kolə kernə aktivnəj immunizacia personallə, kədəna çelad-kət, kyż reakcia Siklən poloziteñəj rezultat.

3. Difteriaən sogaliş kagaəs sek-zə nuətnə jaşlıis.

4. Difteriaən sogaliş kagaəs primiñ pırtınə jaşlıə vər, kər əsasə kliniticeskəj javlernoez (ne ləddiñ pırtıççez) kükis pesləm bacillonojjetiş vylə şetis otricateliñəj rezultat, no ne ozzək 14 lunşa sogaləm pondəmşən. Kər pondəsə vajətnə kagase boñiçaiş jaşlıə, kolə kernə konrtoñəj issledovanço əm ryekeñəda

1) Razrabotannəjəş moszdravotdelən.

пътъп. Къз kagaas 8 недел ю езъ loas zaraza novjatiшen, то sijе eta 8 недел върти vermasа lezъ jašliя.

5. Къз jašliя vovliш kagalен kinkе pondis sogavny gortas difteriaen, sija vermas vovlynp jašliя, kъr veškalas sogalis, kъr kerasа dezinfekcia i obshedovanqо bacillonovjatiшezl kъz eta kagaas oz novjat virulintnaj¹) difteria paločkaez, sijе tujo lezъ vovlynp jašliя i kolе našludajtн vracлe 7 lun. Къз emes virulintnaj paločkaez Lefflerlen, kagase pozе lezъ jašliя, kъkiш otricatelnj rezuliat issledovanqо въръп, keda kerem kъkiш kъk ne-deleñ.

6. Bacillonovjatiшez personal kolasъп, keda dazirajtъп jašliп, cелад sobludajtçen пija-zе praviloez, kъz i cеладlе.

7. Kin toko kъz pondas sogavny difteriaen, kersе obshedovanqо avu-ja bacillonovjatiшez i cелад personal kolasъп, keda pavkетçvlisа sogaliшezkat. Kъtçez i z pondь teden rezulattez, kagaez setcez jašliя ozе lezъ.

8. Jašliez ponden pzaavny dezinfekcia въръп. Kagaezliш въд lun vižetanp em rye.

9. Kъr pondas povtorjatçenp difteria i med teden kъsan sija sura, sek kerem issledovqо kъz kagaezl siž i dazirajtis perso-navl; virulintnaj bacillonovjatiшezkat nuetn пijе-zе praviloez, keda jyliш me baiti-ni; jašliп kerem dezinfekcia.

10. Kъz pondas sogavny kinlen cepavud kagaez dazirajtis semjaen sylе siž-zе jašliя vovlynp tujas toko etn praviloezsе culatem въръп, keda jyliш gizim vъlyenzk.

11. Kъr kazalasе gorsiş boстem piłegiš difterijnaj paločkaez, kagaez i personal ozе izolirujte.

DIFTERIAKЕТ PEŞSAN PRAVLOEZ CЕЛАД SADDEZЬN DA JAŠLIEZЬN¹

1. Kin toko pondas sogavny difteriaen gruppaen sogaliшese sek-zе dazirajtъп (jansaten). Въдес cеладes eta gruppais i keda seten uzalen isledujtçen avu-ja Lifflerlen paločkaez.

Къз saden livo skolaen emes kokavtem cелад, nyle suvtetce Siklen reakcia. Cеладе-bacilonovjatiшezl polozylelnaj Sik reakcialen kersе passivnaj immuñizacia drug aktivenaj anatoksinen. Въdennysl, keda ez kokal, kersе aktivnaj immuñizacia anatoksinen.

2. Bacillonovjatiшez (cелад i personal) ozе lezse skolaэ livo cелад sadе kъtçez ozе polucite kъk peles otricatelnj rezultat isledujtemis bacillonovjatiшez vyl kolasen 2-3 lun. Kuz bacillonovjatiшezl kersе isledovanqо virulintnoş vyl. 8 nedel

Бәити ләзәт кагаңs gruppae i sek, къз сија loә novjatişen viru
litnaj palocka.

Dezinfekciaň pravil ez nija-zә, къзи skarlaťinaen.

3. Çelad i personal kvarṭiraiš, kytən pondisə sogavny difteriaen, lezseny çelad sadə da skolaə toko sek, kər vajasə sprawka veşkətiş vraçsan livo sanvraçsan.

4. Kъz personal şem ayn, kədna dəzirajtənъ çelad livo veletənъ skolaňn, vəli sogaləm difteriaen, to eta personalas lezseny uçrezdeñcezə toko sek, kər poluçitas otricatelnəj rezultat isledovaň şan bacillonovjatişsez vylə.

5. Karantin difteria dyrni kъz pravilo oz puktissъ; toko seeam sluçajjezъn, kər sval sogalənъ ili petənъ una bacillonovjatişsez, kər abu vczmoznosi sledujtnъ virulennoş vylə puktissъ karantin vil prijomlə kər likvidirujtças očag.

6. Kər Icas difteria sogət çeladsad gruppaez izolirujtçenъ eta məd dəniş infekcia poməz.

KORJUKA

Korjuka—medpaşkalən çelad sogət. Korjuka jılış tədəmaş əddən vazşa kaddezsan-ni i əni sija paşkaləm vyd mu paşa. 10 voən (1900 voşad—1910 voəz) Jevropaňn kulisə korjukaşaň 1000000 kaga. Sogalənъ əddənzək korjukaən çelad 9 voəz. Kъnti uçətzək kaga, səpət sylə şəkətzək eta sogəs; unazək korjukaşaň kulə çelad 4 voəz. Siž primer SSSR-yp 1926. voə 100 kuləmiş 96 usis eta voezəz, çelad pərişzəkəş 9 voşa sogalənъ korjukaən soça.

Una otır dumajtənъ, sto korjuka eta neopasnəj sogət, səsaq mukədəs sogalişsə oz i jansətə zedorovvez dəniş, dumajtənъ, sto korjukaən sogalənъ vədənnəs.

Kolə pessənə etən vrednəj dumajtəmən, əddənzək kolə berəgitnə uçət çeladəs 4 vcez, kədna korjukaşaň vermasə kuvnə.

Kъz vuzə korjuka. Korjuka nə seeam-uz koknüt sogət, kъz dumajtənъ.

Korjuka vuzə kər pavkətçan sogalişkət. Sogaliş korjukaən loә zaraznəj 3-4 lun bərti, kytçəz i abu esə vylən kiştəm, kər əsas kiştəm sek-zə i əsə zarata sə vylış. 15-16 lun bərti, kiştəm bərşən kagaňs medikkez ponda Icas bezopasnəj.

Mikrovvbez korjukalən organizmə sedənъ pıṛət i ćusıktan tijjezət. Korjukaən pondənъ sogavny mikrovsan, kədə ənəz ozə tədə. Mikrovvbez korjukalən nareş i čoza kułənъ, kər sedas ne mort organizmə. Ətpıṛ-kə sogalan korjukaən, kolçə vek kezə.

Къз түнә sogъs. Zarazitçemşaŋ—sogaləməz çulalə 8 lunshaŋ 11 lunəz. Pondətçə ət sogət zar lebəmən loə nasmoka, kaseł, koṇuktivit (vospaļenqo şin oboločkalən, kagalən şinnez gərdətənəy, jugutış polənəy). Temperatura zagənik lebə i vermas lebən 39° i vyləpzyka.

Niľg vəsnit əm kuçik gərdətənəy, tırppez da səkəez vyləp pъeşaqas, vevdərəqas tədalənəy uçətik ləzkod—çoçkom rəma pjatnaokkez, paşkaləməs əmən paşa, susənə pişa kaplik pjatnaezən. Pjatnaez ena loənə kiştətəz eza. Přiznaks etə əddən vaznəj, siž kъz vraçcez etə priznak şərti vermənəy tədnəy, sto kaga sogalə korjukaən i sek-zə jansətnəy sogalişəs zdorov çelad dəniş.

Pervo kiştə çuzəm vylə, kyməs vylə, peñlez sajə, səkəez vylə i kъk lunən lezçisə ulə şivi vylə, tusa vylə, kiez i kokkez vylə. Kiştə gərd rəma, pjatna—vermas ləns şlivnəj i se-əm sluçajjezən vylətərən loənə jugut gərd pjatroezi.

Kuimət lunshaŋ kiştəm pondə çoçkomtənəy i ɳolət livo vitət lunə əgə sovsem, lixoradka loə ızytzə'k eəe kiştənikət, zar lebə 39-40 i nełki 41°, a səvətərən zarbəzagənik əza.

Medəeka korjukaən sogalənəy sərət şəkətən, kəda dyrni kagaabs mədik nedeļa kiştəm lunshaŋ kylə aßə zdorovəjən, toko nedyrkezə kołcə kaseł. Sogalik kosta mukəd pırasas (pıris petə vir. Çelad bespokojnəjəs, urəşlivnəjəs, uməla uzənə, kər aslənəs baitənəy. Ĉeka ovlyvlə myt (əddənəzək uçət çeladlən) kizer sit, mukəd pırasas çeladlən sitən una niľg. Kaga sitəsə kvat kəpəmisi sutki vylən, no ne pır siž sogalənəy, mukəd pırasas ovlənəy satəvvəz şəkətzəklaqə.

Korjuka vermas şetnə koknit i şə'bt forma.

Koknit forma pantəslə eəkzyka i sə dyrni vəd iavlenqoez koknitzəka çulalənəy, a kər korjuka çulalə kiştətəg. Şəkət formaabs ovlə soçzyka, sə dyrni vir kiştə kuçik vylə i şlızistəj oboločkəez vylə. Ovlə vir sora kiştəm, çusıktəm loə şəkət sluçajjez kosta i osloznenqoez dyrni kagasə kolə nuətnə bolniciə.

*** Osloznenqoez.** Kulənə unazək osloznenqoezşan. Osloznenqoez kolasış opasnəjzəkəs vospaļenqo logkəjjezlən da kolit, a siž-zə, vospaļenqo sərət peñlən. Unazək kulənə logkoez vospaļenqoşan.

Kəpəm tomzək kaga, sənəm pıla ena osloznenqoez şəkətzəkəs i sənəm unazək kułənəy. Korjuka şəkətzəka çulalə çeladlən, kədnən sogalisa myjən qəlavividili əni sogalənəy traxitən.—Noi voşa tomzək çeladlə korjuka əddən opasnəj sogət. Korjuka siž-zə neblagopriatnəja vlyajtə xroniceskəj soggez vylə, kədnən sogalə kagaabs, siž vəşnə kət tuberkuloz, şiişis, malaria, to ena soggez korjuka dyrni loənə ləçətzəkəs. Əddənəzək ləçətsələ tuberkuloznəj process. Viştaləməs bura tədalə, sto korjuka şerjognəj çelad sogət, vermas vajətnə sižə kuləməz, livo şəkət

oslozneqoezsan kaga vermas ionь invalidе dyr kezə, a kər i vek kezə.

Sijən kolə bura vəregitnъ çeladəs korjukaən zarazitçəmisan əddənəzək 4 voəzzis.

Veşkətəm da dəzirajtəm. Medbur usloviaən med vəcəmi-ka cüalis sogət—eta bur gigieničeskəj uslovijoez, bur dəzirajtəm da praviłnəj pitannıo. Kolə zırtın kernı ətkoda temperatura, pıı sijə tələtiñpı, med unazık şiziş jugıt (əsypnez ne vestınpı).

Jugıt poləmiş shinva petə, kolə ı uktınpı kagasə jurnas əsypnəqə, siş, med jugıtbı ez us syla şinnezas. Bur dəzər kolə kuçik də əm gəgər ızbt çelaqla kolə gəvjavınpı əm pıe bornəj kislota rastvorən, a uçätzək kagaezlis gəvjavınpı əm pıe bornəj kislota rastvorən sprincovkaiş. Kəv i tırppez koləzagənik mavlıvınpı posnəj viən. Vospaleqno logkoezlən korə specialnəj leçitəm vraç viştaləm şərti. Sogalişlə bur şo'an. Sogavınpı pondikas çelaqlə kolə şetnı kizer i ne gosa şojan: jəv çajən livo kofe gərişək çelaqlə, jəv slizistəj otvarrezən uçet çelaqlə, jəla kasaez, kişəl, riş, səmjəv, kompetbez, kər pondas çinnı zarbs, tujə şetnı çöckom naq livo sukarrez, bułlon, jaj i karç pələs.

Nimalış kagaəs kolə obj zaťelno verdnъ moros jəvən.

Kər pondas mort vəşkavınpı, sek kolə juktavınpı sijə ceri gosən i verdnъ fruktaezən.

Əddən kolə kuznı verdnъ kolitən¹⁾ sogaliş kagaəs. Siş medvı sijə pəttəz i ne razdrazajtnı kyz kiskaez. Eta sogət dyrni med sogalişlə ez şur krəska şəd naq, karç pələs, gosa şojan, rozvodittəm jəv. Ləçyt kolit periodınpı kolə verdnъ slizistəj i piçovəj otvarrezən, səvərən jəv seeəm-zə otvarrezən i kişəl. Pozə verdnъ səmjələn, rişən i kefirən. A sorənzək—bułlon, suxarrez, kasaez, jaj, fruktaez. Zellaezən leçitəm viştəşə i kerşə vraçən, sə şərti kyz munə sogət i kyeəm sija koknıt şəkət oslozneqoezsan. Kər sogət munə ne əddən şəkəta, kaga kujlə poştelə vılyınp 10-12 lun.

Kyz kaga pondas noraşnı zubıt vylə reýen, kagasə kolə tıççavınpı vraçlə.

Seeəm oslozneqno kosta, kyz vospaleqno logkoezlən, kolə pırtşa dəzər vraçlən, a sijən kagasə sek lə vodtətən vəlniçaə.

Kyz pantavınpı korjuka sogət kuçıştəzzas

Medbərja voezyn dyr kossəm vəgən uçonəjjez ranıt korjukalə aqzisə sylvorotka. Uçonəj Degkvitc aqzis seeəm sylvorotka i əni sija primeqajtçə vbd stranaezyn, sylvorotka voşşə otırşan, eəkzəka ejşan, mamşan livo sogaliş rodstveñnikkezən, kədənə

1) Kolit—kər kiskaezyn vospaleqno.

kərkə etən sogən sogalısa i vəzqnitə kagalə kuçik uvtas. Kaga, kədalə kerəm eteəm kokaləm, lıbo oz sogay korjukaən lıbo sogalə, no əddən koknit formaən. Med fəregitnə kagalə korjukaiş, kolə kernə korjuka pantalan kokaləm. Med pantavnə korjuka paşkaləm, kolə tədnə pravil ez korjuka paşkaləm pessəm jılış.

KORJUKAKƏT PESSAN PRAVLOEZ JAŞLIEZBN¹

1. Kız toko kaga pondas sogavnə korjukaən sijə sek-zə jaşlıis nəvətənə.

2. Kız toko kət ətik mort gruppaiş, pondas sogavnə, gruppalə kernə korjuka pantalan kükələm, kernə sijə ne şorənzək 6-7-əj inkubacia vərən (t-e ne şorənzək 2-3 lun vərti medoza sogalış kiştəm vərgən).

3. Gruppa lıbo gruppaez, kedna vəlisə ətlənən sogalışbəskət, karantin kosta əz lezə mədi çəlad dənə.

4. Kız sogalənə şemjały personaliş, sijə mortsə uz vylə oz lezə vovlənə.

5. Kızı oz tuj kernə immuñizacia Digkvitc şərti medoza kaga sogaləm vərşan-zə kız tədəsə, sto sogalış vəli jansətəm seeəm periodən, kər vermis zarazitnə mədik çəladəs, jaşliez uzałənə 9 lun sogət pondətçəmşən lıbo 5 lun kiştənə vərşan sogavnə, 12 lun oz primitçə çəlad gruppaezə, kədnə ezə sogalə korjukaən. A kız pondas pərəs paşkaunə, çəlad jaşlıə oz primitə 21 lun, kədnə ez sogalə korjukaən, lıbo sija gruppaezə, toko kütən pondisə sogavnə.

6. Torja dezinfikcia oz kerşə, kerku vyeəma mişkalənə da tələtənə.

KORJUKAƏN PESSAN PRAVLOEZ. ÇEŁAD SADDEZBN DA SKOLAEZBN

1. Korjukaən sogalış kaga izolirjutçə iloktə çəlad sadə lıb skolaə 7 lun vərti sogət pondətçəm lunşan, kız abu oslozənənoez.

2. Çəlad, kədnə ez sogalə korjukaən i olənə ətlənə sogalışbəskət, detsadə i skolaə vovlənə toko sek, kər vajas sprawka vracşan.

3. Tuberkulozən da tuberkuloznəj intokşikaciaən çelsdəs

1) Lezəmaş moszdravotdelənə.

viñerrezsə, vəlisə-kə sogalişsez əflaňn, kolə kokətnə Degkvitcə şərti.

4. Kər esə sogət ezşa çulav, çelad kolasən, no çeladəsə skolaas ilü çelad sadas primitńy oz dugdə.

5. Kız çelad sad livo skola obsluzvajtə çeladəs, olişsezəs ovvezətiň i kyz setçin pýris korjuka pərəs, çeladəs setiš primitńy, viñqer kagaezsə, kokalənə Degkvitc şərti, kyz viştaləm vylənzək.

6. Kyz pravilo, korjuka pərəs kosta dugdişsə vil çeladəs primitəm, kədna ez sogalə korjukaən. Pərəs kosta kovşas primitńy kagaezsə, kəda ez sogalə korjukaən, to nylə kerşə kokaləm Dikvitc şərti.

7. Kyz personal şemjaňn eməs korjukaən sogalişsez, to sijə uzačný oz lezə.

8. Kor bərşan torja dezinfekcia oz kerşə ne skolaňn ne çelad sadňn, ne sogalis ordyn. Çelad sadňn livo skolaňn kerşə mexanıçeskəj ciştitəm, mişkaləm i tələtəm.

9. Voprüs çelad sad livo skola kor ponda, karantin jılış vəd torja sluçajyń rəsajtə konsultaciaən san, vraçkət—əpidemiologkət

PIŞTI (NATURALNƏJ)

Piştı—ləçət vuzana sogət, loə pıṛt kyz pərəs. Esə 100 vo bərlənə piştı vəli strasnəj sogətən, kerlis ızyt vred. Mikrovbez piştilən əddən dır clənp. Piştıən kuçik vylən loənə orəş polokkez, kədna səbərgün koşmən i vevtlişən korkaən, korka mestənən loə rubeç. Şəkət formaez piştilən vajətənə kuləm da invalidnos.

Roşşıjaňn revoluciaəz vəlisə illə şlepojjez, kədna əstisə assi-nıysınnez piştı bərən.

SSSR-ıň piştilə ranıt ovjazatelnəj kokaləm vərən 1919 voə. Bəd piştıən sogalişsezən mijan stranaňn pondis cəza cinnəy.

1919 g. sogalisə piştıən	186	şurs mort.
1921 — "	114	" "
1923 — "	45	" "
1925 — "	18	" "
1927 — "	14	" "
1929 — " toko	5	" "

Mədənoz suəmən 40-is jeeazık, 1919 voşa. No i etə cıfrası esə ızyt. Mukəd mestaezas SSSR-ıň ovlə esə piştilən pərəs. Eta viştalə, sto esə ne vədənnıys ovjazatelnəj piştı kokaləm jılış zakon pərtənə olanə. Mijanlə kolə piştisə likvidirujtńy. Kolə şleditńy, med toçnəja tərtisə zakon piştı kokaləm jılış.

Una kerisə işsledovanqoez ne vizatəmən pişti, no ez vermə azzıny pısti vozbuditełəs i ənəz oz tədə kyeəm sija.

KB3 VU3Ə PIŞTİ. Pişti vermas vuznə vbd noz—şibətçəmən sogaliş morts dənə, vessəz pır, kədəna vəlisə sogalişəs dənən, vozdue pırs ćusvəktəmşən.

Pısti zaraza, kəz 8nən, sedə mort organizmə ćusvəktən tujət.

Oz pişti połokkeziş kerə zarazenqo, kəz sijə pırtın pırtın kuçik pırekə (gəzzəvtəm pırg i s. o3).

KB3 ÇULALƏ PIŞTİ PƏRƏS. Tipicnəj sərət—şəkət sog piştilən çulaia siş: guşəna period soglən kəssə 9-14 lun, kər etə kədə ovla slaboş, gors gərdətə.

Pondətçə soglys kazavtəg. Mortsə çapkas drəzə kəntəmən, lebas ıvət zar i əddən bura vişə jur. Medożza livo mədik sutki pırtın temperatura lebə 40° i vyləzəka. Ne soça piştiən sogaliş çelad əsən, a kər pondə kuskuş ojtələn.

Kagalən əsə on, aslys baitə, noraşə zubvətlə da kok sustav vezn koskyn, i kazyn, kyləs lebtisə naftən vəsnit niğig təm kuçikbs koşmə, mukəd pırasas şəkət lolavn, —pədə. Noləz lun nəz ćuzəm vylas da jur vylas jürşainas javitçən bulavka jurok ızda gəpokkez, mədik lunnezas loən seəəm-zə gərdokkez loən vyləras da i kok vylas.

2-3 lun bərti gərədokkez vbdmən paşkalənə omən vylət pəstas, əddən paşkalənə ćuzəm vylətis da jürşainəttis jurlas. Coza (2 lun bərti gərədokkez pərasə polokkezə, a sərokbs połokkezəslən. İapkaləstəm kiştik kostas zar cınə i sogalişsələ dolbızık.n

8-9 lun vylən sogalişsələ loə uməl, połokkez vəra orşa lən, połokkez pıelaqış loə or, ćuzəmbs sogalişsələn loə tədətəm: şinnez lakaşən, vylətqəttas połokkez potlaşən, pı tuja loən pıktəm, zubvət ranaokkez. Sogalişsələn eta med şəkət kədə soglən. Siş-zə połokkez loən əm i pırg pırekas, tıyşan kurtçavn pırtın vubvət, lolavn loə şəkət. Golos loə şibdəm, razvivajtçə vospalaqno niğig vəsnit gors kuçiklən.

Temperatura viliş lebə, sogalişsələ loə əddən şəkət. Kər əddən slabmə şələm i sek sogaliş vermas i unvə.

Mukəd pırsa 11-12 lun bərti loə dolbızık, połokkez koşmən, da vevtmişən korostaezən, ranaokkez korostaokkez uvatas veşkalən, korostaezəs səvərən uşən vərənəs i kejən pırvəc—pişti tuj. Pişti tujjez kolçənə vek kezə. Sogətəs kəssə 3 nedəl.

Oslozqənqoez. Eta sogət bərşən eəkət ovlen pırtın oslozqənqoez. Oslozqənqoez unazık ovlen şəkəta sogaləm vərən pıştiən. Əqədənzb oslozqənqo ovla kiskaez vylən, şələm vylən, qervə siştemə vylən, a siş-zə mukəd pırasas dojmən sustavvez, vylət vylən ovlen narvvez, dojmən şinnez, deñki şlepəşalən.

Piştiən koknit sogaləm kosta kulənp jeea. No piştiəs vəras vek kezə kolə şled çuzəm vylə. Rubeççez—sadraez.

Şəkəta-kə sogalənp piştiən, to sek una kulənp i pır ovənp şerjoznəj oslozənqoez, kədna vermasə kernp kagasə invalidən vek kezə.

Çelad kolasən, kədnalə ez vəv kokaləm pişti, kuləm vermas ionp 30-60 proc. Medşəkta piştiən sogalənp posnı çelad—nija piştişan veşkalənp jeea.

Veşkətəm da dəzirajtəm. Kər javitças naturaşnəj pişti, kagasə **sek-zə kolə kəskən pələniçaə**. Veşkətikə sobludajtın bur gigieniçeskəj usloviaezen, bur dəzirajtəmən, əddən bura kolə səstəm **rə** da səstəm poştela da vuytər paşkəm.

Verdnı ne sük kizer şojanən, kolə kernp sonxt vannaez, kər zar, kolə katçılınp kagasə ərkət va trepiçə. Połokkez tərşali-kə vannaezsə kernp oz kov.

Əddənzək kolə dəzirajtnı segalişsliş kiştəm kuçiksə. Sizə kolə mavtınp pişətəm posnəj viən. Siz-zə bura kolə dəzirajtnı em, pır da şin gəgər.

Kər pondasə korostaez koşmənp, viiş kerənp vannaez. Kaga-sə kolə pravilnəja verdnı.

КЪЗ PANTAVNЬ PIŞTI SOGƏT SOGAVTƏZ.

Pişti jeliş vaitəmən, miğə əddənzək viştalam sə jeliş, kъз pantavnъ pişti pərəs sogavtəz.

As mamlə kolə bura tədnı, **sto toko as kadə kokaləm burmas bəregitnı kagasə pişti sogətiş**, kəda vermas gukəj-şətnp, şlepojsətnp, sadritn pivo vijnlp.

İmmünitət (oz kutçış sogət), kəda lə kokaləm pişti vakcinoşan, vişşə 6-7 vo, səvərənp kokavnp kolə viiş.

Kokaləm ovjazaşenpəj vəd mortlə.

ZAKON OBJAZATELNƏJ PIŞTİƏN KOKALƏM JYLIŞ RSFSR-ЬN

Sovnarkomlən postanovlenno ovjazaşenpəj pişti kokaləm jeliş primitəm etə 1919 voə.

„Med RSFSR-ъn, pişti pərəsən pəssən pən şərti, Sovet narodnəj komisarrezlən suvtətə:

1. Bbdəs oliş otırsə RSFSR, sedənən ovjazaşenpəj kokaləm uvtə; pervoş niğə (vakcincacij) kokalənp voəzzis, mədrərşa (re-

vakcinaçij) das da ətik voşaezsə i kuimət pıra 10 voşan II voş, 20-21 voşaeş.

Narodnaj komissar zdorovyo beregıtəməp etə zakon şərti eəktə kokavnp:

a) vədəs sogmişsez (əs) etə kaşindarnaj voşn (1 janvarşan), kədnalə çulaləm kuim təlişən, a siş-zə i vədəs, kədna sogmisə oşza voşn, no tıylakə ezə sedə kokavnp).

b) vədənnəsə, kədnalə tıris etə kalendar şərti 10-20 vo.

Etaşa NKZ eəktə kernə mədrəv kokaləm:

a) vədənlə, kədna loktən pır kezə uz vylə, gosudarstven-nəj, obsestvennəj i çasnəj uçrezdənqoezə;

b) vədənlə, kədna loktən kət kyeəm velətçan zaveđenqoə, a siş-zə çəlad uçrezdənqoezə pədana i osta çuzəma;

v) vədənlə, kədna loktən raboçəjjəzə fabrika, zavod, promyslovəj i torgujtan predpriaṭiaeze, a siş-zə predpriaṭiaeze vylən vremennəj raboçəjjəzə, kədnə primitisə ne jeeazək, kyz 3 təlis kad kezə;

g) vədənlə, kədna munən uzavnə raboçə-kressanskəj militsia rjaddeze i konvojnəj çasəezə;

d) vədənlə, kədnə korən pədər kezə velətçən, kyz dərizvənlikkez.

Kyz loas piştı pərəs, zakon korə, med sek-zə kerisə pogolovnəj objazateñnəj kokaləm vəd naşələnqoyslə sijə mestañn, kytən pondisə sogavnp piştən.

„Suam, kytən qepavud, no kət kərt tuj vylən ili mədilaşn, kytən una oşir javitças piştı pərəs ispolkommezlə narodnəj komissariatzelə, kytən pondətçis piştib eəe zdorovyo bergeitan narodnəj komissariatkət sek-zə primitib meraez, vədsən setis olış otişə kokavnp.

Javitçə-kə piştı pərəs, eta şərti pozə tədnp, sto oşir koləsən eməş setəem oşir, kədna berdə piştı kutçə i kolə kokavnp məd-pəv, medvə dugdətnə piştı pərəs.

Zakon eəktə kokətnə kaga Ətəliş vərti sogaləmşəq olan voşn, una nəvlüdeñqoez vraççezlən tıççalən, sto pozə kokətnə oşzək medoşza olan lunneza.

Kokaləm oşyp kaga med vəli vyeəmika pesləm vraçən.

KYZ KOKALƏNİ I KYZ SIJA ÇULALƏ

Ləçət zaraznəj soggezən vişisəz, kyz kaga qeynoçka tıjkə sogalə, to sijə kokətnə oz tuj, kolə viçisişə kytəzəz oz veşkav.

Kagaezlə, kədna pessən şəkət kucik sogattezən, kolə ker-nə osobəj predostoroznoşsez, med-və ne şurətnə dojman mes-taezə piştı vakcina.

Kokalənəp ıpażək pejpon vylə, no kokalənəp i mədik mestə-ezə (ladvejə, kok guma vylə)

Kokaliş mişkalə koalanın mestasə benzinən ʃivo ofirən, səvərən, boşə sulga ki pejpon, zev ɳuzətə kuçikşə i puktə lancet kəneçnas (specialnəj kokalan purtok) tək kuim mestə vəkçin, a səvərən ləçət lancet kəneçnas vundystəstə kuçi.sə, i vi-lis lancet təsnas ɳirtə vəkçin isə vundystəmmez ryekas.

Eta vərən kisə kolənəp vevttətəg, kütçəz oz koşmə virbə ʃivo limfaşs i toko sek lezənəp jərnəs sos. Kərtət kokaləm mestə oz kov.

Vakcina kokaləm çulalə ʃikoradkaən da gəgər ɻevoноčka vişəmən. Ne soça kagaez uməla pondasə şojnə, uməla uzənə, loənəp kapriznəjəs, mukəd pıras əsərə.

Medożza 3 lunas vundystəmmez kolçənəp vessytəg, a nojət lunas vundystəm mestaezsə gərdətəstənən da rəktəstənə, kədaçoza əzdə i 6 lun pollaşə-piştə; 8 ʃivo 9 lunə piştı ovə med əzət, vərəs połokbəslən ʃapkalystəm.

Połbs piştilən çoçkom, ləzkod ʃivo vezkod rəma sə gəgəgət kuçikbs gərdətə şo burazək i burazək, gərdəs 8-ət da 9-ət lunəz bi gərd rəma loə.

Kokaləm mestaezsə 3-4 lunas pondənəp bura vudnə, kagaez loənəp bespokojnəjəs, gərişək çəladi s gəzjavənəp piştı mestaezsə; 8 lun loənəp zuvbətəz kibn i konuvişn, kər pondas koşmənə sek eəsə burazək pondə vudnə.

Kolə sleşdiñnə, medvə kagaez ez gəzjalə piştı mestaezsə siş, kəz eta raşa vermas sednə zaraza.

10-əj lunnas loə koknitzək. Pişti tujjez vezətənə, pondə koşmənə i loə per-o ləm rəma, a səvərən şədmi rəma korosta, kədə jona ʃakaşəm vundystəminnezas.

4-əj nədəla vyləs kokaləm vərən korosta kokalan mestən kolçənəp riveçcez.

Kolə tədnə praviloez, kədəna kolənəp piştı kokaləm kostə.

Praviloez aj mam ponda

1. Kvartiraşs, kibn eməs zaraznəj sogalışsez, kəz skarlatinaən, korjukaən, difteriaən, krupən, koklusən, kiştəm tifən, rozaən ʃivo naturalnəj piştən, kagasə med eżə vajətə ətlasa kokalan punktezə. Seeəm kagaez vermasə vajətnə zaraza punkt vylə i paşkətnə enə soggesə.

2. Punkt vylə vajətəm vərən kagasə, kolə kokaləməz viştavnəp kokalişla kibəməs vəlisa sylən sogətəz. Eta kerşə med nedər kezə suvtətnəp kokaləmsə kagaezlə srazu sogət vərən ʃivo kər pondas veşkavnə siş kəz eta kadə kagaez şəkyla puətənə piştı kokaləmsə.

3. Kagaeszə kolə vajətnə kokavnə mişşətəmmezəs, sostəm jərnəsən da plattoən. Grezəs jərnəs vylən ʃivo kuçik vylən vermasə ovnə mikrovbez, kədənaşan vermas bura orşavnə ʃivo loənəp rozaəz, kədəna vermasə sednə ranaə i vajətnə kokaləm osloznenqoez.

4. Siş-zə i kokaləm vərən kolə sobludajtınçistota. Kokaləm mestənp loənə korostaez—piştitujjez, kədna sajəvtənən beregitəməş ranaokkez, medvə, setçə sedə mifrovbez. Etə koroçka-sə koknita vermas kaga kuşınp i setçə şuras ınat. Mestəns orşalas lıbo loas roza.

5. Kokaləm kagasə kolə vəd lunə kupağtnıçılıbo չıskılp və trepiçən, toko ne vadnəy **kokaləm mestaez**. Kupağtnıçılık, med kucik vəli səstəm, tıj jılış viştaləm vılyınpılk. Kız vadnəy kokaləm mestasə, to korostaokkezə usasə i ranaas vermas rygplınat.

6. Kokaləm kaga verdənən sijən zə tıj şois i kokav təzzis. Siş kız kokaləm oz vajət ıvət sogət i toko 8 lunas ınevna levə temperatura, a kagañs pıyr zdorov. Şojan vezşəmə uçətik kagazə əddən c vstvişelnəjəs.

7. Bur' pogoddəa kokaləm kagasə koic petkətənən etərə tu vıla. Zar gozımtşa lunneze toko oz tıj vızplı sondi vılyınp. Kız ron-dan əddən vızplı sondi vılyınp ımaşış kagasə, sek sija pondə sogavnpı mytən.

8. Kokaləm mestasə kolə bura beregitinən zırtəmish, gyzjaləmish da ınatəşməmish. Vılyınpılk viştaləm eta pravilo jılış. Kolə sottınpı, sto kokaləm mestən i oz kov ıekkeəm kərtət. Kərtət uvtınp korostaokkez ınevzən da usalənə, kolənə ranasə kusən. Kolə vıra beregitinən **kokaləmsə** med ez şibavlıq ıekinkət, kədna sogalənən orşaləm ranaezən, kucik vılyınp kiştəmən lıbo rozaən. Siş-zə oz kov şetnə kokaləmlə nıjə predmettezsə, kədna vəlisə so-galişsez dınpılp. Kız rodnəjjez kolasınp olışsez sıkkət etik sloja-ıı, eməş setəmən sluçajjez, to kolə baitınp vrackət, kəda sıyə viştalas kyeəm ineraez kolə kerpə, medvə ez vuz kaga vıla eta sogətəs. Kytçəz **kokaləm mestaez** vevtəmaş korostaokkezən, kokaləm çulalə bura ne sıyə i ne mədikkezlə ıemən umə-lən oz grəzit.

Gyzjaləmmez kokaləminsə kyz kokaləmbs ponda, siş i okru-zajusəjjez ponda uməl. Baitis-nı, sto korkaən vevtəltəm kokaləm-mestaez vermas şurnı ınat mədik sogətlən vozbuditeşlez. Iesə, gyzjəvtas-kə piştiezşə, vermas vızətənən piştı zarazasə as-ıls vıvtırə i mədiklə, kyz naprimer şinnez vıla lıbo polovəj organnez vıla. Kytən siş-zə, vermasə lənə seeəm-zə kiştən korostaez, tıj vermas vajətənən şerjognəj porazeqnoezə ena organnezən. Kyz morttezlən, kədna bergalənən kokaləm gəgər eməş ranaokkez, kət gyzjəvtəmşən, to mortəs niya rankəz pıyr vermasə zarazitçənən vakciaən. Setəmən tədtəm kokaləm vermas vajətənən opasnəj sogaləm, a mukəd pırgas mortəs i kuvnə vermas.

9. Kyz pervuiş kokaləmbs çulalə vıeəma, sek 4-ət lunas kokaləm mestaezən pıktənən i loənən połokkez, kədna ıvdənən kıkjaməsət lunəz ne əddən likorađitə, kokaləm mestaez gərdə-

, pellez pъekas jugъt va, kѣda 8-ѣtlunas pondә gudыrtсьпъ. Soça sьkѣt ѣtlaьn ovlѣ kuçikl n vospaßenpo. Sija loě jugъt d r ma, vaçkiş  rozala . Eta kad  ovl  zar i kaga s oz ver- No vьd s sija m d lunas  ulal , n m oz ker zdrovjoze a sl , a sij n med ez bespokoit c  aj-mat s  el d u rez- nois i uzali sez. K r kuçikb   dd n g rd t , sij  kol  ki nъ co kom porosok n, k rtavny li st ka k rt t n. K r  d- deistvujt  kokalan material e e u sil en k t , 8-ѣtlunas v v- t s  ki t , lo n  p yatna kod sur k ez, polok ez, k dn  oz t t  si z-z  nek e em opasno . K ly t  v y tz k kaga, s p t m s - yka  ulal  kok t m.

K z bait s-ni sij n kol  kok t n kaga s  3 t li sa .

O san 12 lun z korostaok ez pond n  ko st n , r g n p , k da a cs us  3-4 ned l v erti. Strup v t n  ko l cc n  g - cez s   zda s, myj  zda s v lis  korostaez i t t c n  ne- vo, a muk d p ras ko l cc n  vek ke z .

Morttez, k dn  v dit n  kokal mm zk t, kol  bura v re-  n .

A k z n ja pavk t cis  kokal m mestaez, to sek-z  kol  mi ş t n k iez. Kokal mm z s oz kov kupaj n   t la n m - kez k t da kokavt mm z med ez  s k i s  n   s k t t  i ez et  vas , k t n mi ss s  li bo kupaj t cis  kokal mm z. Kokav- kagaez, k dn  sogal n  ki t m n, med ez v l   t la n ko- m m z k t, a osovenno med ez  uz l  n k t .

10. Pi sti kokal m mestaez mavtn  mazze en va trepi cez   oz tu , med ne nezd t n  korostas . Vata i k rt t ez s n  k rtavlis  kokal m mestaez, kol  s v r t n sot n.

11. Kokal mm z s vaj t n  bo n ica , my c avn  s  ponda, t r sal  kokal m. I kokal m j ly s set  todi n j  spravka ker  otmetka, dokumenttez v l .

2. Svid tel svo kokal m j ly s kra it c  kaga aj mat y n, k z a z t l svo ob j z t l n j  kokal m ponda zakon t yt t my n.

Medv  p ntavn  pi sti p r s , kol   or ta t d n  n j  pravi- s , k dn  kol  so l udaj n , k r pond s  sogavn  pi sti n d sad n li bo gort n.

TI PANTALAN PRAVLOEZ JA LIEZ N, ADSADDEZ N DA 8KOLAEZ N

. K z toko pond s sogavn  kaga, sij  sek z  i nd t n  vo-  :

2. V d kagaezl  i personall  ker  revakcinacia¹⁾. Ja liez,

Revakcinacia—m d p v kokal m.

skolaez, çeladsaddez sedəpə dezinfekcia uvtə, no uzsə ozə su vtətə.

3. Sogaliş kagaes vovlənp pondə sek vər, kər korostaez uşasə da kvarterənq dezinfekcia kerəm vərən.

4. Kagalə sija kerkuiş, kütən em sogaliş, kəz ez vəv izołacia oz tuj vovlənp jaşlıə, qetsadə, skolaə suç sogalan kostas i sottınp 14 lun inkubacia.

5. Bvdəs viştaləmən çeladəslis sız-zə kasajtçə i personallə

KOKNIT LƏÇYT ÇELAD SOGƏTTEZ

Koklus, paroşit (şvinka), təvjav piştı, krasnuxa i gripp loənp seəem ləçyt çelad vylə vuzana sogəttesən, kədna pırənp koknit sogət gruppəs şəkət soggez şərti kədnijən ləddişən natürañnəj piştı, difteria, skarlatina. Kagaez, kədna pondasə sogavnp enən koknit soggezən, kəz pravilo bolniçaə ozə vodtətçə. Sogalişsez eta gruppais vodtətçən bolniçaə, toko şəkət sluçajjez kosta, kər şəkət oslozneqnoezən. Sogəttesz eta gruppais vuzən mədik mort vylə toko kər pavkavlan sogalişkət.

Zarañtənəj açəs sogalişbs. Uçonəjjez suənə, sto kədna pavkətçisə sogalişkət, a sız-zə vessez, kədna berdə sija pavkətçylis, zaraza nə pır oz vuz. Zarəza abu stojkəj i tələtəmşan, koştəmşan, a esə kəz sondi vylən çoza kulə, svinkalən, təvjav piştilən, i krasnuxalən vozbuditellez esə abu azzəməs. 30 vo kəz çulalis, Francuzkəj uçonəjjez Borde i Zangu vəli azzəmaş mikrob, kəda ləddişə koklus vozbuditel tujə. Paroşit, təvjav piştı, krasnuxa i koklus ətpyr sogaləm vərən sessə ozə-ni kutçışə. Osobəj dezinfekcia, ena sogəttesz bərşənq oz kov. Kolə vura tələtnə pomesenqo, mişkavnp zoz, çəskənp vbdəs vessez komnatais, va trepiçaən mişkavnp piżətəm vayn posuda. Poştelə (matras, oddalo, poduska) tələtnə təv vylən, (kəz tujə, əzətnə sondi vylə), paşkəm peslavnp.

Dezinfekcia, korjuka, koklus, təviy piştı, paroşit, krasnuxa i gripp dənşən oz kerşə. Kəz loas epidemias, kerşə bur mehaniq-çeskəj çiskə (mişkaləm da dərzək tələtəm kerkusə. Personavla sija kvarṭiraiş kədañn sogaşən, tujə vovlənp robota vylə.

KOKLUS

Koklus—ləçyt zaraznəj sogət, kəda sogalişsez şəmdətəz kasajtən. Koklusən sogalən unazık çelad, no kər sogalən i gryişsez, 6 təlişə kagaez kolasən 5 vo vərən koklus pantashə soça, eəkzəka sija ovla godşa 3 godəz.

Къз VU3Ә KOKLUS. Koklus vbdəs çəlad sogətbez kolasınp aslas paşkaləmən medozişa mestaň zaraznəj sogətbez kolasınp Koklus medvuzana sogət, kъz toko zdrovəj kaga vit minuta olıstis, sək koklus vermas vuzpı. Med zarazitçana sogət—koklus. (Dır-ja mort vermas zarazitnı mədi mortəs, kadsə toçno oz tədə, no ləddənə, sto sija vişə sogət pondətçəmşən pıry kytçəz em kaseł. Koklus loə mikrovşan, kədalən forması paloçka kod i suşə Borde da Zangu vasçılınp uçonəj nimmez şərii kədnə sija estisə).

Kъz çulalə sogəs. Zarazitçəmşən pərvənəsə primətəzəzis çulalə, 5-7 lun, a kər i 15 lun. Sogətsə torjətçə 3 periodə: 1) katarañnəj period, 2) şemdəməz kaslaftan period (spazmatiçeskəj) 3) da dugdan period.

Katarañnəj period. Sogalişlən loə nasmoka, golosəs şibdə, kaseł, ne ızılt zar, a kər i sovşem oz leb zarıls. Soça sogət vermə pondətçən çozə i vülyna temperatura lebəmən. Eta kadə koklussə əddən çozə rəzə soravın grippən. Eta periodı 10 lun kəpəm, a kər jeeazılk i dırzılk. Kъz kagaabs uçətzılk, sek eta periodı zənətzılk. Səvərən kaseł loə əddənzılk, i loənə pristuppez i zəgənlik koklus vuzə mədik—**spazmatiçeskəj periodə**. Kaga eəkzılk, pondə kaslaftn şemdbətəz, loə tipiçnəj spazmatiçeskəj xarakter. Kaga pondas kaslaftn, şemdas sesşa oz vermə i vovzişn vəra şemdas i siş razməd. Sesşa dugdas pədnə, lovzişas, da viliş pondas şemdəmən kaslaftn.

Kəpəm ıbzılk paşkalə sogət, sənəm pristuppez eəkzılkəş i kaseł tojystəmmez vbd pristuplən unazılk. Kəv pristup pırasa mətçisə, kagaabs pervo gərdətə, səvərən ləzətə, eəka pristup pıras pomaşşə əsəmən. Cuzəm i şin ləssez kagaabsınp rıktəməş, temperatura ovla normalnəj. Kasełən pristuppez i lun i oj. Koknita sogalikə pristuppez sutkiən 10-şan 20-əz sərat şəkətən sogalikə 20-30-əz, şəkətə sogalikə 40-50-əz i unazılk. Şemdbəlvə kagaabs mukəd pırasas nəlki 15 minutəz, kər sogalə şəkətə. Sərat sogətən şemdbəlvə (3-5 minut kezə), kər sogalə **koknita** to toko 1-2 minut kezə. Pristuppez vbdmən 20-30 lunəz, a səvərən çozə çinənə. Eta periodı kışsə 30-40 lun.

Ətik şemdəmşən mədi şemdəm kolasınp **kagaabs** ovla zdorovən, no kər sogalə şəkətə, kagaabs ovla məzəm çuzəma. Normalnəj on eşe, əugşə i pişçevareṇṇo **agalən**.

Ətik şəkət forma **koklusınp** əddən opasnəj, əddənzılkə uçat **agalən**.

Period razreseṇṇoən—kuimət period—kışsə 10-20 lunəz kasełlən, pristuppez loənə **soçzılkəş**, ul kaseł loə.

Koknitan sogalənə 6-8 nədəla, mukəd pırasas loə 8 lun. Kər sogalənə şəkətə ovla 3-5 təliş i unazılk.

Osloznenqoez. Əddən eəka koklussən ovlenə osloznenqoez, bronxit da vospaleṇṇo legkix, kъz mukəd kostas əddənzılk

posnīt çeladlən. Vospaləenno logkoezlən ləədən çoza i kagaabs vermas kuvn vun mədən. Veşkalən pətə logko vospaləennoezşan əddən zəgəna.

Mədik oslozqəndoez seeəməş: petə vir nıriş, vırən tırə şin, jazvoçkaez əm ryekeb kəv uvtb, petə sitan şuv, siş-zə oslozqəndoez vermasə lənb qernəj şistema vylə, pondas kagasə kəskən pəjtəv (unazbək posnī çeladlən).

Veşkətəm da dəzirajtəm. Koklus veşkətəmən əzət znaçeqdo vişə səstəm ru. Bura otmetitəm, sto pristuppez çinəp, kər kagaabs olə ru vylən, sijən pervəj i saməj vaznəj uslovijo veşkətnə kagasə tələtəm zərgən. Gozumnas lən i oj vişnə əsənnəzsə oştən, a təvnas kolə petkətlənə əzətzəkkəsə ətərə çistəj vozdux vylə siş-zə i nımaşan kagaezəs unazbək vişnə səstəm vozdux vylən.

Vraç nəbələdeñnoez şərti, kər koklusən sogaliş kagaez ru vylən, to şetə əzət otsət sogət veşkətəmən.

Kolə kərnə kagaezlə sonbt vannaez, kolə siş-zə şetnə bur-pətəsa şojan. Nımaşış kagaezəs kolə verdən moros jələn eəka, əsəmə kosta kolə çeladqə verdən eəkəzəka i qevnəzəkən. Pristuppez kosta kolə kagasə pukşətnə, kisə ruktənə kyməs vylə med kagaabs kaslajtikas vermis ryeşən. Kaslajtəm vərən kolə krakətsə otsavn kagaabsə kəskən əməs, kəz sija açəs oz vermə etə kərnə.

Torja veşkətan zəlla abu. Eəktənən jup seloçnəj minəralnəj vaez napr borzom. Zəllaən leçitəm şetçə vraçlən, sogət şərti kəz sija çulalə da kəz əsə eməs oslozqəndoez. Şəkəta-kə sogalə kaga, sijə kolə vajətnə i vodtətnə boñiçə.

Veşkaliş çeladlə kuimət periodən kolə bur şojan çeri gos. Kəz tujə kuimət periodas, küssən koklus formaez kadə kolə kagasə nuətnə gorod sajə.

Sogət siş i çulalə kəz sogalə koknita ili şəkəta, a əsə ne jee sogət çulaləm zavişitə i kaga zdorovyoşaç kəpəm tomzək d viñerzək kaga, səpəm sylə koklusəs opasnəjzək. Kagaə kulənə ləçət zaraznəj sogəttesz koləsən koklus zañimajtə əd dən əzət mesta çelad kuləmən. Assaças sogətşanas soça kulənə, a burazəkə kulənə oslozqəndoezşan, kədaiş medopasnə vospaləenno logkix.

I siş med cozzəka veşkətnə kaga da med burazəka çulalıs sogət, medbə ez vələ oslozqəndoez, kədnə kagalə vermasə lənb gibeşən, **kolə bur dəzər, unazbək səstəm ru sogaliş dən, da jugut.**

Kəz kaga sogalə şəkəta oz kov veznə sogətsə, seeəm soga lişə oz kov vişnə gortas, a kolə nuətnə boñiçə.

KOKLU8LƏN PESSAN PRAVLOEZ JAŞLIYŇ

1). Koklusən sogaliş kaga sek-zə jaşlış pəvətənə i primitən vər 6 nədəl bərti.

2). Kız pondas sogavny koklusən kin ʃivo sija kerkuiş kytən olə jaşlıə vovliş kaga, sylə tujə vovlynp jaşliə toko sek, kyz izolirujtisə (jansətisə) setiş sogalişsə, kytən sylə 14 lun kolə ovny izolatorınp, vraq pəvətənə uñınp.

3). Kız ez torjətə sogalişsə kagasə tujə leznp jaşliə kyz sijə jaşliyň jansətasə 14 lun kezə.

4). A çelad, kədəna sogalişə-ni koklusən vermasə vovlynp jaşliə i sijə oz kov jansətni.

5. Koklus pərəs kostə jaşliez ozə pədnassə, dizinfekcia oz kerşə. Kerkusə bura mişkalənə da tələtənə. Kət personal şemja-yn i sogaşənə, vermasə vovlynp jaşliə.

6. Kər pondas paşkavny koklus pərəs jaşliyň, to sogaliş çelad torjətənə torja gruppə, mədik gruppaez dəniş.

7. I viliş pondənə çeladənə primitən jaşliə, kədəna ez sogalə koklusən 14 lun bərti jansətəmşən.

8. Sogalişəs jansətikə ojsa gruppayı kolə pır soglasujntə etə jılış sanitarnəj vraçkət ili instruktorkət.

KOKLU8ƏN PESSAN PRAVLOEZ ÇELAD SADDEZBN DA SKOLAEZBN

1. Koklusən sogaliş çelad, çelad sadış ili skolais oz vovlə 6 nədəl.

2. Kız tujə, to kolə torjətənə torja gruppə kaslaftış-şezis.

3. Kız kagalən ili velətişlən, gortanıys em koklusən sogaliş, a açıs sija oz esə sogav, sylə tujas vovlynp toko sek, kər şetas sprawka vəşketiş vraçbs.

4. Kız personal kolasiş şemja-yn çelad sadış, ili skolais sogalənən koklusən nija kerkuiş çelad sadə, ili skolaə vovlynp tujə.

5. Kız pravilo viliş primitən çeladəs oz tuj.

PAROTIT (SVINKA, PEŁSAJĘT DOJMƏM)

Epidemiçeskəj paročit—eta ləşbə zaraznəj sogət, kəda çulałə umerennəj likoradkaən i pıktənə duł nərəddez. Paročit burazbə kutçışə çelad berdə 5 şan 15 voəz əddən soça sogalənən kagaez 1 voəz i toko medożza təlişşa olanın eəkzəka epidemia paročit, pərəs ovlə kəzət kədə (təvnas).

Kız vuzə paročit. Vuzə paročit sogaliş mortkət pavkət-

Çəmşan. Suənə, sto parotitlən mikrovvəz organizmə rəyənə vəsnəni nüvəg əm da gors kuçik kuşa. Organizmə rərikə şurənə duł keran nərəddezə, kədnə eəkzəka vəimənə i dojmənə par tit kostə şurənə polovəj organnezə mukəd zəlezəzə, no mukəd rəras mikrovvəz rəekiş pelə i qərvnəj sistemə.

Kız çulalə paroqit. Inkubacionnəj period parotitlən kışşə 14-25 lunəz, sogət pondətçə nəetməz.

Kekləta sogaləmən kagaşs noraşə, sto sija oz vermə, nezətçə, sələn jurşs vişə, slabos, on əsə, şoğə uməla; kər drəzə çapkas, kər zarə, a kər i pıriş vir petə. Kər kaga sogalə şəkizəka temperatura lebə 38° - 39° a kər i 40° kaga əsə, guşən moritə, ovlənə i seeəm sluçajjez kər sogəs munə uçət likoradkan. Rəktənən toko gors nərəddez.

Rəktənən goşa nərəddez pondə noraşnə zubət vylə kurçalikə i əm oştikə. Gruditçə pel sajın, pel nərəd vylən, kytən coza loə rəkəs. Peslikə rəkəsəs zubət. Səvərən rəkəsəs sodə, kuçikbə poldə, rəktəm paşkalə ozähləs. Eəkzəka rəktənən kəknən ladərəs i çuzəməs kagaşslən ovə porş jur kod (seşşən eta sogəs pondis suşən — „svinkaən“. Kıləs nəvna çöckommə, zubət sodə kuim nəl lunən, səvərən zarəs cinə. Nələz-vitəz lunşən rəkəsəs cinə i 6-7 lunə, soçzək 8-10 lunə kaga veşkalə (kız sogətəs toko pel nərəddez pavkətas). Kızı sogətəs paşkalə i mədik nərəddez vylə, to sija sek vermas kışşən 2-3 nedəla.

Oslozneqnoez. Oslozneqnoeziş eəkzəka çəlaqlən ovə vospalənən koltlən — zonkaezlən i vospalənən jaiçnikkezlən pıvkəezlən. Eta oslozneqnoez çulalənən zarən zubətəm kolt- tezən livo jaiçnikkezən zubət sek, kər pişə pırvəstan. Eta oslozneqnoebs pomaşşə veşkətəmən əddən coza pantəşənən seeəm oslozneqnoez kyz:1) porazenən mədik nərəddezələn 2) porazenən nərvnəj sistemələn, vospalənən jur obo loçkalən (meningit), i 3) porazenən rəekiş peñlən, tıjşən vermas ionə gukəj- şaləm.

Sogavtən, kər organizməs kagaşslən lois slabəj, vermas ətləasənən mədik sogət i kernə una oslozneqnoez: bronxit, vospalənən logkix, orşaləm vospalənən peñlən, vospalənən poçkaezlən i s. o. Eta ovə əddən soça. Mukəd rəras 10-21 lunə sogətəs bertə, kaga pondə vilis sogavnə siş-zə kyz ozzək, toko koknitzəka. Sogaləm parotitən munə koknita. Eta ətik medkoknit vuzana çəlaq sogət. Külan sluçajjez ovənən əddən soça, kyz isiklucənən.

Veşkətəm da dəzirajtəm. Kız toko pondas sogavnə kagaşs etən sognas, kolə vodtənən kagasə poşteləə. Poştelə vylən kolə kuijənən şetçəz, kytçəz oz çulav rəkəs. Med ez vələ oslozneqnoez, kagasə vişənən poştelə vylən 8-10 lun. Rəkəsənən kolə mavtlyńən mazzezen i vevtlyńən vataən, zagənik vevdərşən bintujnən. Pozə toko kəs vataən kərtavnən trepiçokən.

Əddən zar kəstas kerən vannaez livo kaçən va prostəqəz. Kər loas kagaşla əddən sog vraçən şetçə vəşkətən zellə.

Şojan rekomendujtçə jələvəj i karcəvəj.

Parotitən vołnicae oz vodtətə, kagaş kolçə gortas i dozirajtəm şetçə sə şemjalə. Kolə tədnı, aş etə sogys koknıt, no kolə bur dəzirajtəm; kolə kagasə kuylətən poştele vılyp, eək-zəka zırsə tələtənən, vızən kagasə çıstotaş; zırgın, kytən kuylə kagaş, kolə vbd lun չıskınp bus zozış, rızannez, vılış mədi laş va trepiçən.

Kolə tədnı, sto medkoñit sogət uməl dozirajtəmən i ne-pravelnəj verdəmən vermas şetnə usloviae oslozqənqoł, a oslozqənqəz vermasə kagasə vıjn livo kernə sijə vek uezə invalidə.

Kız pantavn parotit sogət. Med parotitən sogaləm, sogalış çeladəsə pantavn kolə, jansətnə. Kerküñ, kytən vəli sogalış, kerşə bur ibırka: kerkə tələtənə, mişkalənə zoz, peslələnə paşkəm sogalışlış, zavaritənə posuda.

PAROTITƏN PESSAN PRAVLOEZ JAŞLIEZBN

1. Kər pondas parotitən sogavn kaga, sijə jaşlıə oz lezə vovlənən setçəz, kytçəz oz tər 3 nedəl sogət pondətçəmşən.

2. Kız kaga sogalə mədrəv-ni, to sylə jaşlıə vovlənən tujə. Kagalə sija kerikuş, kytən sogalənə parotitən, vovlənən jaşlıə oz tuj, kız sija abu izolirujtəm, jaşlıə oz leşşə sogalikə i soddən 22 lun, kər vermas zaražitnə mədik mortəs, kız jansətəm kaga oz leşşə jaşlıə 22 lun.

3. Parotit pərəs kostə jaşiez ozə pədnaşşə, dezinfekcia oz kerşə. Kerkusə buru mişkaləm da tələtəm kız sogaşənə personal şemjaş, nylə vovlənən jaşlıə tujə.

PAROTITƏN PESSAN PRAVLOEZ ÇELADJ SADDEZBN I SKOLAEZBN

1. Sogalış kagaez ozə leşşə çelad sadə livo skolaə 3 nedəla. sogət pondətçəmşən.

Kerkusə vıeəma mişkalənə, tələtənə kerkə, pizətənə posuda.

ТӘVJЬV PIŞTI

Тәвјьv pişti—ləçət vuzana sogət, kədə pıṛ loənə kuçik vylən polokkezən kiştəm i neyzət likoradka. Tәvјьv pişti oz kev sorlavny naturalnəj piştikət. Ena sovsem kək, torja zaraznəj soggez. Tәvјьv pişti açsəs sogəs abu şəkət, bur dəzirajtəm çulalə koknita. Kulənən əddən soça i unazək sogalənən kagaez 2 şan 7 voəz. 10 vo bərşən sogalənən sijən soça. Gırışsez etən sogalənən eti-əti toko.

KƏZ VUZƏ TӘVJЬV PIŞTI. Sogaliş kaga loə zaraznəjən sek, kər eəsə sylə abu kiştəm. I pərəs sylən vuznə vermas setçəz, kytçəz oz usə korkaokkez.

KƏZ CULALƏ SOĞƏT. Zarazitçəm kadşan çulalə 14 lunçan 20 lunəz. Sogət pondətçə likoradkaən. Kagaabs noraşə slavoslə, jur vişəmlə. Kər sogalə şəkətzəka zarbs levə 39%. Kər sogəs pondətçə əsəmən, kəlməmən. Eta sostojaçdoys kəssə 1-2 sutki səvərən vəvtər paştas, kiştə, jur kuçik vylən, moros vylən, kənəm vylən, kiez vylən da kokkez vylən. Pervo vəvtər vyləs kiştəməs əddənəzək, çuzəməs vylənşa. Sija vaçkişə neyzət pjatnoez vylə, kədnə çəza təyisi loənən polokkezə. Polokkez çəza koşmənən i qolət lunə əsənən livo vevttiqənən şəd korkaən, kədə usə şizimət livo kəkkjatınsət lunas. Rubeççez sadraez polokkez mestənən nekər oz kəlcəz.

Kiştəm kostə vəvtərətmiş siş-zə kiştə əm pıṛkəti pıṛ pıṛkət. Kiştəməs ovla ne eti kadə ətiklaçın polokkez koşmənən, a mədik-ıayı kiştə, vevttiqənən korkaən. Ēeka kiştəmkət eəe pıktənən i nerəddez. Kiştəm i nerəd pıṛkəs əsə eti kadə.

OSLOZNENNOEZ. Oslozqənəqoez təv jyv pişti dərnəi ovlenən əddən soça. Mijan nablıudajtçənən toko slabəj çeladlən ilü uməl dəzirajtəm kostə. Oslozqənəqoez loənən mədik mikrovbezşən zara-zitçəmşən. Tuğə pantavny vospalənqo logkoezlis, plevrittez i sustavvezlis orşaləm vospalənqo.

Veşkətəm da dəzirajtəm. Kiştəmşən da əzət zar kostə kaga med vəli poştelə vylən. Kolə əddənəzək zabotitçənən çistotañ vişənən kūçikə, siş kəz gəzjaləmət i jazvaezət vermas şurnən zərəzə.

Kolə jazvoçkaezsə mavlınp vəd lun jad nastojen vədəs təlosə kolə zagəniki mavlınp pıṛətəm posnəj viən. Kər polokkez pondasə koşmənən, kolə kerlənən sonxt vannaez. Kolə səstəma vişənə poştelə da novjətan paşkəm. Kolə vişənə səstəma zərgəsə, kytən kujlə sogaliş kaga, kolə təvjətən zərsə i vəd lun çəs-kişən va trəpiçən.

Torja diəta təv jyv pişti dərnəi oz kov. Bur dəzər da səstəma oləm vermas pantavny oslozqənəqoez.

Kəz pantavny təv jyv pişti sogət. Med vəregitnə kagaez-

əs sogətiş, kolə sogalişsezsə izolirujtnı. Əddən kolə izolacia çelad saddezbn i çelad kerkuezbn.

Kytən vəli sogaliş, kolə təvzətnı zozzez i mişkavnp, pałtoez i jernəssez peslavnp. Posudasə pižətnı.

Təvjıv piştıən pessan praviloez jaşlınp.

1. Kər javitças jaşlınp təvjıv piştı sogaliş, sylə sessa oz tuj vovlənp jaşliə, kytçəz oz usə korkaez. Mədpəv sogaləmən jaşliə kagaez ozə primitçə toko sə kosta kər sylən zar i ləçət pericd.

2. Təvjıv piştı pərəs kosta jaşliez ozə pədnəssə, dezinfekcia oz kerşə. Kerkusə bura mişkalənp, da bura tələtənp. Personal şemjaňn, kytən eməş təv jıv piştıən sogalişsez, jaşliə lez-sənp.

TƏV JİV PIŞTİƏN PESSAN PRAVILOEZ ÇELAD SADDEZBN I SKOLAEZBN

1. Sogaliş kaga təvjıv piştıən skolaə livo çelad sadə oz lezşə, kytçəz oz usə koroçkaez. A kyz təvjıv piştı vetlə pərəsən ləçət javlənqo əsəm vərən çelad lezşənp skolaə livo çelad sadə zar əsəm vərən.

KRASNUXA

Krasnuxa—ləçət vuzan sogət, vevdərşən vəçkişlə korjukaşə, loə medkoknit sogətən. Zaraznəj sogətəz kolasən vuzə krasnuxa sogalişsezşən zdorovəjlə nır slızət. Eta zarazəbs əddən lebalana. Sogalənp krasnuxaən unazık çelad, no ovlənp sluçaj jez i ızyt morttezlən ətpyr-kə sogalis mort krasnuxaən sessa etən sognas oz-ni sogav.

Kyz çulalə sogət. Sog şurəmşən sogətən liçkəməz çulalə 9 lunşən 22 lunəz. Sogət pondətçə kazavtəg zar lebəmən 38-əz a kər i unazıkəz. Görşən loə angina, qeyzət nasmoka, qeburi ka petə şinva, kər ovlə əsəm, jur vişəm, kəpmə.

Kıştəm javitçə sutki vərən likoradka pondətçəmşən, a kər drug sıkkət i kıştə srazu vlyvtıra omən. Kıştəm çoçkom—rozo vəj rəma, loə kəstaşan mestaezbn kiezbn i kokkezbn, şpina vylən, i viklaççez vylən.

Zar sodə medożza lun kezas 39° — 39 , 5° , məd lunas çinə, a kuimət i nojət lunə loə normalnəj.

Sogətəs küssə 4-5 lun, çulalə oslozqənnoeztəg.

Veşkatəm də dəzirajtəm. Terja leçitəm krasnuxa ponda oz kov. Sogaliş kaga vodtətətənə lun məd kezə poştele vylə, kytçəz oz çin zar. Şojan kagalən sogalik kosta oz kor qıəta. Kagaəslə kolə bur dozirajtəm, mişkaləm, səstəm kerku i təvzətnə lunnas kıylaş.

Kız pantavny krasnuxa sogət. Sogaliş kaga jansətçə zdorovəjjez dəniş 2 nedəl kezə çelad i ızzətbez, kədnə vəditişə sogalişskət, nylə kerşə karantin 3 nedəla kezə.

KRASNUXALƏN PESSAN PRAVLOEZ JAŞ-LIEZBN, ÇELAD SADDEZBN I SKOLAEZBN

1. Kaga İbddişsə zaraznəjən 10 lunəz kər pondis sogavny
2. Kaga pondas-kə sogavny krasnuxaən 10 lun oz leşşy jaşlıə, çelad sadə, skolaə. A pərəs kosta sek kər əsas zar.
3. Krasnuxa izolacia period ponda 10 lun kiştəmşən.

GRIPP

Gripp—ləçət zaraznəj sogət. Gripp əddən paşkaləm, ızyt karrezyən, kyz çelad kolasyn, sişi gırışsez kolasyn gortiş nişqıby i duşın sogalişsezlən em Pfejfer mikrob—paloçka.

Sogətəz kolasyn gripp meduməl sogət aslas eək osloznen-

poezən vişə pervəj mesta vbd çelad s. gəttəz kolasyn. Sogalən grippən unazık çelad 6 təlişşan 3-5 vəzə.

Unazık sogalənər arnas da təvnas.

Kız vuzə gripp. Crippən zarazitənə çeladəs unazık ızyttesz, kədnələn grippəs koknita çulalə nasmokaən. Sogətəs mədiklə şetçə pavkətçəmən, a siş-zə sogaliş çusəktəmən, kasełən. Grippən sogalənər unaiş.

Kız çulalə sogət. Inkubacionnəj period 1-3 sutki. Sogətəs loə zar lebəmən, jur vişəmən, apejt əsəmən, ne ver-məmən, kər kagabs eəə eəə etakət. Kagaəslən loə nasmoka, kaseł, vospaleñdo şlızistəj cəboçkaezlən (konjuktivit). Zarbs le və çöza, ovłə 39° 40, sija əddən vezşə, no vermas ovly i ətkodən. Çino zarbs zagənik, no kər i əddən perxtə.

Nimaşış kagaezlən gripp çulalə nasmokaən, kagabs oz ver-mən qimaşın i çusəktənə.

Əeka ovłə kəs kaseł (uvtan, nəstəm) lıbo dugdəvtəg, kər vaç-kişə kokluslaş.

Əə'zəka grippşan çöza veşkalənə. Grippən sogalənər ne ətkod:

çastozyk 2-3 lun, a kər 7-10 lun, mukəd sluçajjezən gripp vermas kəssənp 2-3 nəqəl i unazık. Əvəzəzək kagaes noraşən jur vişəmlə i tıbzəmlə, uçatikkez ovlənə sek nə spokojnəjəs, kərıznəjəs, uməla uzənə. Kər i gus moritə.

Oslozneñnoez. Əekzək oslozneñnoən loə porazeñno çusəktən tujjezlən: laringit, traxeit, bronxit.

Laringit kostə kagaəs pondə eəkəta lolavnə, pədə, sogətəs vaçkişə krup vylə, kəda ovlə disteria kostə.

Ena javləennoes çoza çulalənə, ozə korə torja otsət.

Şəkətzək i opasnəj oslozneñnoən, nimaşış çelad pondə loə vospaleñno լogkoezlən.

Nimaşış, i uçat kagaezlən eəka vişə kənəm.

Şələm-sosudistəj sistəmaşan slabmə şələm.

Kər ovlə vospaleñno gadlən.

Əddən eək oslozneñnoən ovlə vospaleñno sərat pellən, sija vermas çulavnə kəz prostoj (katarañnəj) i kəz orşaləm. Zañs levə 39° - 40° kagaəs noraşə zubvtlə peñin. Eta kadə kagasə kolə tıççavnə sek-zə vraçlə, eta sogəs vermas vajətnə gu-kəjəs.

Nervnəj sistəmaşan ovlənə jur vişəm, da esə on.

Veşkətəm da dəzirajtəm. Grippən sogalişlə kolə bur dəzirajtəm, praveñnəja verdəm da gigieniçeskəj usloviaezi. Kolə şvezəj ru. Torja leçitəm grippən oz ovlə.

Cslozneñnoez kostə kolə torja leçitəm vraç viştaləm şərti.

Kər əddən nasməka, sek pıras lezşənə kaplənez sonxt mindal vi.

Logkəj vospaleñno kostə, osobenno uçətik kagaezlə kerşənə sonxt gorçoləj (kompresssez). Nimaşış çeladəs oz kov kid-tılyə moros berdiş. Əvəzəzək kagaezlə sog şərti kolə suvtətnə diəta. Kolə setnə bulon, jələvəj kisellez, karç.

Kəz PANTAVNЬ GRIPP PƏRƏS.

Krañitan meraez əddən vaznəjəs nimaşan kagaezlə. Estəm vişə znaçenno praviñnəj vospitanño, velətnən sijə şvezəj ruə, eəkzəka kupaçtnə, praveñnəja verdən. Kolə kagasə vajətılıny çelad konsultaciaə i kəvzılıny vraçlış viştaləm kəz dəzirajtnə kagasə i kəz sijə zorətnə. Praviñnəj vospitanño —zalog zdorovyoñ, a bur obşəj sostojañno em bur rəpəta mera gruppala i mədik ləçət zarañnəj soggezlə.

Nasmoka kostə berdiş mamlə լիօ şemjaßslə kolə bura mişkavnə kiez mamlə verdtən; pır i əm kərtavılıny marlais kərtətən medbə çusəktətəm nə zarañitnə kagasə, kasek kostə, լիօ nasmoka kostə oz kov kagasə okavnə.

Dezinfekcija gripp vərən oz kov, a kolə toko kerku vüəəma tələtnə. Mişkavnə zoz, mişkavnə posuda, tələtəvənə ətətən poştelə, vevdəris plattoez.

ZDOROVJO BEREGITAN MEROPRIATIAEZ ÇELAD KOLASBN

Pessəm çelad zaraznəj soggezən oz verme tıppı, toko seeəm uçət meropriatiaezi, kəz, ətik kagaəs veşkətəm.

Paşkyla suvtətəm çelad soggezən pessəmbs pervo viştalə massovəj ozdorovişenəj meropriatiaezi kerəm ponda çelad kolasbn, boşənəs uftanıbs millionnezəs çelad əşələnənəsə. Ena meropriatiaezi burmətənə ovsəj zdorovjosə çelaqlış kolektivvezən i etəsan çelad burazıbk vermənə pessənə zaraznəj sogət-tezkət.

Əni, kər paşkyla iñkaez tıpenə proizvodstvo vylə, mədpəv dərevnə kerənə kolektivizacia laqas kerənə kolanaən vyeəma vəditcənə çeladən iz pora.

Əni mam da çelad zdorovjo beregitan şistəmaň şuras una çelad uçrezdeñnoez, kəz vot:

- 1). Konsultaciez iñkaez ponda.
- 2). Konsultacia çelad ponda.
- 3). Jəv kuklaez i verdan kuklaez.
- 4). Palata stacionarrez nımaşış kagaəz ponda.
- 5). Jaşliez.

1.II-1933 voə ne bıtsa svedeñnoez şerti Narkomzdravşan mam da çelad zdorovjo beregitan seeəm uçrezdeñno vəlisə:

Uçrezdeñnoez RSFSR

SSSR

Jaşliez promcentrrezən . . .	128723	mesta	177358	mesta
Pyr uzałənə kolxozzezən				

Da sovxozzezən	102690	mesta	128417	mesta
--------------------------	--------	-------	--------	-------

Şezonnəj jaşliez	1441400	"	2242764	"
----------------------------	---------	---	---------	---

Çelad konsultaciez	1262	"	—	—
------------------------------	------	---	---	---

Jəv kuxlaez	421	"	—	—
-----------------------	-----	---	---	---

Sı ponda, med azzınpa etə ızıltı uzsə kolə viştavın, uzañış şez toko ətik çelaqlış jaşliezə 1932 voə kolisə 100000 mort jaşliez organizacia şetis vozmoznoş kernə ızıltı sanitarno ozdorovişenəj uz çelad kolasbn, ləşətnə praveñnəj dəzirajtem da verdəm. Jaşliez i konsul'aciez pərisə seeəm skolaezə, kədnə velətətər nijə, kəz vədətnə da zorətnə çelad.

Proletarskəj gosudarstvoən seeəm-zə ızıltı uz kerşə i ızıltızılk çelad kolasbn skolaezən i çelad saddezezn əni nuətçə ızıltı ozdorovişenəj uz. Zdorovjo beregitan uçrezdeñnoez perxta vədmənə, myj tədalə etə tablıca şerti.

Uçrezdeñnoez vədməmə RSFSR-ıñ.

Uçrezdeñnoez 1927/28 v. 1933 v.

Vraççez

Vraççez çelad da podrostok zdorovjo bere-		
gitəmən	892	4120
Kojkaez lunşa i ojşa sanatoriaezn . .	1250	7200
Sanatornəj kəloniaezez raboçejjez çelad		
ponda	629	9950
Sanatornəj lager junnəj pionerrez pon-		
da kojkaez	754	8850
Kojkaez fiziqeskəj slabəj çelad ponda	1009	5470
Skolaez—sanatoriaez psixiqeskəj ne urav-		
novesennəj çelad ponda kojkaez . . .	825	6750

Sovnarkomən suvtətəmən primitəms pessəm jılış zaraznəj çelad sogəttezkət, sanmiñimum pırtəm jılış skolaezən da çelad saddezezn, skolnik ponda, kədnə suvtətis Narkomzdrav da Narkompros—vədəs eta şetis vozmoznoş ənna kadə levəypə şənitarnəj sostojaqno skolaezən.

Remontrirujtən i vajətəmaş şənliarnəj sostojaqno kerkuez, çelad saddez, sklaez çelad maşterskəjjez uvtə. Çut ne vəd skolaezən kerəm çelad ponda pırm şojan, a una skolaezən i əveddez, sija-zə em i çelad saddezezn.

Massovəj ozdorovişenəj meropriatiaezez pırtəpə çelad uçrezenənəzə, millon çelad sedəpə sə uvtə.

Zırrez ətərən. Vaznəj ozdorovişenəj meropriatiaeən loə skolaezən velətnə ətərən. Mam da çelad zdorovjo bəregitan Narkomzdrav inştitutən, pervois eta opətəs vəli kerəm.

„Kauçuk“ zavodən. Skolnikkez kolasiş vəli vərşəması uməl-zək zedorovjonas skolnikkez, kədnalən məlis vəlike rəmaş torja gruppaez, kerəm todılınəj rospisaqno da rezəm.

Çelad velətçənə osta əvvənnez kostə nəlki i təvşə kadə, şoja-

nə niya 3-4 iş lunnas; peremenaezən progulka ətərən, lunnas objazatəlno kolə uzınə ətərən osta əterassa vylən. Eta opətəs paşkalə əni una skolaezən Moskvayn, a siş-zə mədik karrezən; kəz Leningradınp, Gorkəynp, Rostov Don vylən i muk.

Organizujtə seeəm zə ozdorovişenəj meropriatiaezez i çelad saddezezn. Una laşın jaşliezən i çelad saddezezn, ləşətəm uzəm vozdux vylən, progulkaez lunnezən, kədna şetəpə vozmoznoş nəlki slabəj çeladlı zəpət srokən vəşkətnə.

Əni skolaezən fizkulitura pırtəm çelad kolasən, kəz jansətəm tor skolnəj zaqatiaezezn i skolnəj rezəmən. Una skolaezən mijə azzam bura sutətəm zaqatiaezez fizkulituraən, ovorudovannəj fizkulturnəj zallez, plosadkaez skolaezən. Vəd voən sedəpə turist-teez kolasən.

GOZUMŞA OZDOROVİTELNƏJ MEROPRIATIAEZ

Paşkъta paşkətənъ gozumşa ozdorovişenəj kampriatia, ызът karrez organizovanno nuətənъ çeladəs karrez sajə vədsə ko-lləktivvezən; jaşliez, çelad saddezz, çelad koloniaeze, piçerskəj lagerrez obsluzəvajtənъ şo şurssezən çeladəsə gozumşa kadъn.

Lagerrezezn i koloniaezezn paşkъta praktikujtçə polzujtçəm vozduxən, sondiən, vaən. Kupajtçəm, ujaləm, sondia vannaez, burtezəm, fizkulturnəj uprazqəndənez, ekskurşiaeze, pravelnəj pitaq-no—vot myj gozumşa kadъn ozdorovişenəj kompratiayn krepitənъ mijanlış tom şmena.

ÇELAD SANATORIAEZ

Zik vil meropriatiaen, kəda ez vəv revoluciaəz, loənъ çelad sanatoriaez. Mijan eməs una bur çelad sanatoriaez, kъz ызъt promyşlennəj centrezən, sis i kurortnəj mestaezezn. Ena sanatoriaez tuber, ulozən sogaliş çeladqlə.

Çelad sanatoriaez eməs Krytynp, Çornomorjo dorъn. Kavkaz kerəssezən i mədik kurortnəj mestaezezn.

Surssezən sogaliş çelad əni tıpənъ ena zdorovjo doran kuznəçaezət.

Sanatoria dəlo əni esə oz verinъ vədəs kutnъ çeladəsə, kədna nuzdajtçənъ. Esə ne seeəm paşkъta kerəm eta deloßs, kъz, posni çeladlən uçrezdeñənez, no voiş voə sanatoriaez vədmən: kənəçnəj sanatorio-kurortnəj fond çelad ponda jansətəmaş 20proc. yûlə.

MEROPRIATIAEZ ZDOROVJO BEREGITAN ORGANNEZLƏN PESSƏMƏN ÇELAD ZA- RAZNƏJ SOGƏTTEZKƏT

Uz zdorovjo bereditəm organnezlən pessəmən çelad zaraznəj sogətzezkət munə to kъz: 1) organizacia sogət pantalən kokaləmməz difteriasan, piştışan, skarlatinaşan i korjukaşan; 2) kerin uçrezdeñənez, med izolirujtnıb sogalişsezsə zdorovəjjez dəniş, mədənəz sunıb organizujtnıb izolatorrez, kъz çelad uçrezdeñənezən (jaş'iezən, çelad saddezezn, skolaezezn, sanatoriaezən i lagerrezezn, sis i çelad boñciæezezn, karantinnezlən organizacia; 3) organizujtəm otsət, kъz gortyn sis i boñciæayn. Vəd rajonъ eməs sanitarnəj vraçcez i vraçcez—epidemiçeskəjəs, kədna vylə puktəm cəvazannoş organizujtnıb pessəm zaraznəj sogətzezkət.

I. Sogət pantalan kokaləm organızujtəm. Sogət pantalan kokaləmməz piştiłə, dıffərialə, skarlatinalə i korjukalə **organızujtəçən** kyz uçrezdeñnoezən, siž i çeladボlonicaez i ambulatoriaezən. Kokavnp vermasə specialnəj kokalış brigadaezən, siž i vracçez çelad uçrezdeñnoeziş (oxmatmladis zdorovyo beregitəm çeladlıs vracçez).

Zdorovyo beregitan organnezən kerəməs todiñnəj kyz nuətnəy kokaləm.

2. Izolatorrez¹ kerənə jaşliezən, çelad saddezən, kerkuez çelad sanat riaezen,ボlonicaezən. Kaga pondis-kə sogavnp, sek-zə jansətcə çelad kollektiviş i nuətcə izolatorə

Karanṭinnez. Gýrişsez i çelad, pavkətcişə-kə sogalıskət, vajət-çənə karantinə—torja uçrezdeñnoə, kəda sə ponda i kerəm med tujis bura nuətnəy sanitarnəj uz setçə vajətəm kagaezkət i gýrissenzət. Karanṭinən eməs vannaez, dussez prisposoblennoez di-zinfekcia ponda. Torjən uvtən i vevdərən novjan paşkəm ponda karanṭinə pırtən oğır kolçəcən. Setçin nə et dyrna kyeəm sogən sogalə kyz sija pavkalis sogalişbs dənə. Kagaez ızyttəz i uçattez karanṭinən bura müşkaşənə vannaezen, paşkəm sedə dezinfekcia uvtə, i səvərən kər munis sanatornəj ovravotka, niya leşşənə karanṭiniş. Karanṭinnez vişənə ızyt znaçqo zaraznəj soggezən pessəmən.

Zdorovyo beregitan organnezən kerəməs todiñnəj praviloez, kədnə pantalən ləçyt çelad sogəttezliş paşkaləmsə, kədnə kolə tırtıny vracçezlə i çelad uçrezdeñnoiş administracialə, a siž-zə i sogalış çalad ajjezlə i mammezlə. Ena praviloez tırtəm ponda suvtətəm specialnəj vişətəm.

ƏTLASA POLOZENNO OSTA UÇREZDENÑOEZ PONDA (JAŞLIEZ, ÇELAD SADDEZ, 8KOLAEZ) ZARAZNƏJ SOGƏTTEZKƏT PESSƏMƏN

1. Vbd pıriş, kyz toko pondas sogavnp kaga, kəda vovla çelad sadə, çelad plosadkaə, skolaə ili jaşliə, a siž-zə vbd karanṭin uvtən kaga jılış uçaskovəj leçitiş vıstalə sek-zə telefonət ili okrütkaən çelad uçrezdeñnoə sanvraçlə.

Aj mammez vylə, kədnalən kagaez vovlənə çelad uçrezdeñnoeza, puktışə ovjazateñnoşən viştavnp çelad uçrezdeñnoə sə jılış, kyz kin pondas sogavnp, libo açıs kagaşs, kəda vətlə çelad uçrezdeñnoə.

¹Izolator—eta seeəm zıg, kytçə nəvətənən seeəm çeladəs, kədnə pondasə sogavnp. Kerkuez izolatorlə med vəli torja çelad uçrezdeñno dəniş, med vəli torja petən; izolator kerşə kyzボlonicaiş zıg.

3. Въд çelad uçrezdeñqoł kolə pjatnajtپ, тъла ez vəv kaga, къеəm priçina. Къз kagaas ez vovlъ unazъk kuim lunşa, sija vermas vilış vovlъnъ toko sek, kər vajas spravka vraçsan, med sylə tuis vovlъnъ çelad uçrezdeñqoэ.

4. Къз kagaas oz vovlъ çelad uçrezdeñqoэ unazъk kuim lunşa i oz set svedenqoez тъла oz vovlъ. Çelad uçrezdeñqoł ajslış lıbo mamıslış kolə kornъ spravka, тъла kagaas oz vovlъ. Çelad uçrezdeñqoьn, med въд kagalən vəli adressez.

5. Въд çelad uçrezdeñqoьn, med vəlisə şpisokkez ili kartockaez çeladlən, otmetkaən kъeəm sogətən sogalis kaga i kъeem kokaləmmez kerəmaş. Kər kaga pondas munpъ ətik uçrezdeñqoşan, mədik uçrezdeñqoэ, kolə etna svedenqoezsə pəvətňy şeras.

6. Kər primitənъ kaga skolaə, çelad sadə, lıbo çelad pləssadka vylə, kolə kornъ udostoverenqo, kər kokalisə rənbt piştilə difterialə, skarlatinalə.

7. Vilış loktiş kagaəs, kolə peslъnъ vraçlə, med tədnъ ozja sogav sija.

8. Въд uçrezdeñqoьn, med vəli uçot infekcionnəj sogəttes jılış, da sogət panta _ an kokaləmmez jılış. Uçot suvtətnъ ədiq-nəj form a şərti.

9. Uçrezdeñqoezъn въд lunə çeladəs vižətənъ, med tədnъ neprijatnəj jəzsə (tojjez).

10) Istorıaə objazaqəlno ryrtçənъ въdəs infekciaez, kədna vəlisə uçrezdeñqoezъn i etə anamqəza vəgъn i şetçənъ prijomnikis raspredeñitelə, a səşan çelad kerkuezə.

11) Въд uçrezdeñqoьn med vəli ədiq-nəj tetradi, kytçə kolə gizşənъ kъeəm vəlisə zaraznəj soggez.

12) Къз javitçasə zaraznəj sogəttes, pəkət pessənъ to ena praviloez şərti.

PRIJOMNIKKEZ: I. Prijomnikə loktəm vəgъn kagaes vižətçənъ vraçən, munənъ sanoovrabotka i kokaşənъ.

2. Въд əkada kagaez mişənъ vaçały.

3. Kagaezlə kolə ovnъ prijomnikyn 3 nədeñ.

4. Kər pondasə perevoqitnъ raspredeñitelə, kagaez vilış munənъ sanoovrabotka ryr.

5. Къз loas kъeəm ңibud pərəs, sek çelad oz vuzətə, kədna ez munə etə infekcia da nəvətənъ raspredeñitelə i vižətənъ setçin tımda kolə, suvtətəm karantin şərti. Skolaın velətçis çelađəs dugdənъ veziň raspredeñitelə, skarlatina, difteria javitçəm vəgъn, da suvtətnъ karantin sımda tımda kolə. Difterialə kytçəz ozə işledujtə bacillo novjətişsezsə sırpnəj tif ponda sañitarnəj ovrabotka ryr nuəttəz.

RASPREDEÑITEL: I. Med kerəm kokaləm rənbt diftəritə, skarlatinalə въд kagalə 3-7 voəz i çeladlə 3-14 voəz 8ik i Dik reakcia viştaləm şərti.

2. Kagaez bvd dekada med mişsise vaşaپ. Viştaləm şərti med çulalisə sañitarnəj obrabotka rŷ.

3. Kər çelad pondasə vuzətń, çelad kerkuezə, niјe kolə vi-
zətń vraçlə i rŷgnə sañitarnəj obrabotkaə.

4. Kər pondasə siјe perevođitń çelad kerkuezə, çeladlı kö-
lə şetń sañitarnəj pasport, kytən-vy vəli gizəm tıjən sogaləm,
i kyeem privivkaez kerəmaş.

5. Kər loas kyeem sogət vuzətń uzałan çelad kerkue tıjə
toko nija-zə uslovijoezən, kyz i prijomnikis raspredelitelə.

ÇELAD KERKUEZ. I. Vil çeladəs raspredelitelis prijomnikə
kyz eta em sija-zə karýn, kytən çelad kerku, çelad sanovrabotkaə
vermasə ne sednə.

Kyz çelad nuətçən kərtovəj tıj vylət, to kər loktasə çelad
kerkuə, kolə kernə sanovrabotka.

2. Çelad kerkue loktiķə çelad vizətşenən vraçen.

3. Bvd dekada kagaez mişsətçən vaşaپ.

ORGANIZUJTƏM NE BOLNİSNƏJ I BOLNİSNƏJ I. BOLNIÇAİŞ OTSALƏM PEŞƏMƏN ZARAZNƏJ SO- GƏTKƏT

Peşşenən zaraznəj soggezən əddən vaznəj sija, med pravil-
nəja suvtətnən ambulatornəj prijommezən gortın otsət. Zdrov-
jo bereditan organnezən kerşənən meropriatiaeze, kədənə loktan
kadə şetasə vozmoznoş əni-zə suvtətnən uçaskovəj otsət çelad-
lə siž, medvə uçastkovəj vraç vovlyvlis bvd sogaliş dənə; kə-
dalən lebtışas zar, medvə kagaels əzət zarən ambulatoriaə ez
nuətçə.

Eta şetas vozmoznoş ożsık tədnə sogətsə, ożsık izolirujtń
sogalişsə, şetas vozmoznoş ne siž paşkavnə ena zaraznəj sog-
gezlə. Ambulatornəj primitəm əni-çi kerşənən siž, kyz kagaels-
lən əzət zar livo podozreñno zaraznəj soggezlə. OZƏ primitə
ətkasa ambulatoriaň, sə ponda, medvə ne zarazitń mədik-
kezəs. Siž napr., konsultaciaezən i ambulatoriaezezən eməs boks-
sez i izolatorrez, kytən sogaliş kagaels vodtətçə matışkət.

Pravelnəj kyskaləm. Sogalişsəzəs zaraznəj çelad sogəttezən
əddən kolə, med predupreditń paşkaləm zaraznəj soggezlis.
Karetaň kyskavnə etik kagaən, sə vərtyň bvd kyskaləm və-
tyn kareta dežinficşıguj.

Sogalişlə kolə şetń kojka bołniçaayı, kernə bur dəzirajtəm
i şojəm. Voiş voə bvdmən çelad kojkaez bołniçaezən, oboru-
dujtçən kojkaez, sijen med bvdəs sluçajjez skarlaştınalən

i dıfteritlən vermisə və tərny boñiçaə, a siş-zə med tujis vod-tətn şəkət sluçajən korən i koklusən.

Zdorovjo velətan organnez kerən pərvəzəyət iz, med mədrəvən suvtətnən boñiçənəj delo. Osobenno şəkət loə iz çəladələ boñiçənən. Çəladələ kolə una jugut vozdux, kolə una prisposob-lənno çəladə izołacia ponda bokssez, izołatorrez, kolənən vannaez, laboratoriaez. Boñiçənəj stroitəstvo vəd voə burşalə.

KƏZ SOVET VLAŞ ORGANIZUJTƏ PESSƏM ÇEŁAD ZARAZNƏJ SOGƏTTEZKƏT MƏDIK PJATILETKAÑ

XVII partkonferencia keris itoggez pervəj pjatiletkaş, viş-talis burmətəm oləmən kulturnəj uroveňlis lebəmsə. „Bəd-nə voiş voə blagosostojaqno i kulturnəj uroveň raboçejjezlən da kreşsanalən, uşə kuləm i supıta vədmə narod SSSR“.

2 pjatiletkañ osnovnom loas zaversyətəm cıkl pondətçəm 1930-31 voiş ızyt mırın proizvodstvennəj kombinatbez, ızyt promyşlennəj predprialiaež şəlskəj kəzajstvolən.

Socialisticeskəj rekonstrukcia şəlskəj kəzajstvoon osnova vəlyən sə məxanizacialis, agrotexnikaliş i zootexnikaliş doşti-zənno vişətəmən loas lebəm ızyt şəlskoxozajsvennəj produkcia.

Bədəs eta vajətas uzalişsezsə osnovnəj tovarən nə jeeazık kəz 2-3-iş obespeçitəmən.

Pessətən, çəlad zaraznəj soggezkət mədik pjatiletka puk-tə çinəm çəlad infekcialežə. Peşşəmən zaraznəj infekcialežşin pondas vişən ızyt znaçenno lebtəm kulturnəj uroveň, leb-təm materialnəjən uzalişsezliş, burmətəm sanitarnəj sostojan-no mosnəj çəlad uçrezdeñoezliş, jaşiezliş, çəladdezelşliş, skola-ezliş, paşkəta Jonmətnə massovəj ozdorovitelnəj iz.

Aktivnəja uzavnə zdorovjo beregitən organnezlə çəlad infekcionnəj soggezkət peşşəm organizujtəmən.

KOMMUNALNƏJ DA SANITARNƏJ MEROPRIATIAEZ

ızyt znaçenno peşşəmən çəlad zaraznəj soggezkət vişə olan burmətəm olan uzalişsezliş mədik pjatiletkañ.

Kommunalnəj kəzajstvoən namətitəmaş paşkətənən olañ ker-kuez kernə, kədnə sodtənən olañ plossad. Eta pondas otsavnə burmətənən olañ uzalişsezliş.

Namətitəmaş kernə, kanaлизация una karrezlə sız 50 karyn loas nəvətəm vodoprovod da kanaлизация, myj narodlə şetas

vozmoznoş vižn' tyrtəm səstəm juan va, a sižə-pandas tujn' miškaşn' i miškavn' paşkəm. Kerasə ızyt komunałnəj baqaz kombinatbez, kəda şetas narodlə vižn' səstəma assinb vñvtır, a siž-zə miškavn' peslavn' paşkəm.

Pravilnəja şojan organizujtəm em vaznəj uslovijo, med leb-tən' organizmliş ustrojstvo sogattezkət peşəmən, a əddənzək zaraznəjkət. Mədik pjaTİletka vižətə çeladlə ətlasa şojəm organizujtəm, vəd jaşlın, çelad saddezn, plossadka vñln i vəd skolaeñ.

Çelad uçrezdeñpołən vñdməm. Mədik pjaTİletka ızyt promyšlennəj centrən i kõlxozzezən loas ızyt vñdməm çelad uçrezdennoezlən. Promyšlennəj centrrezən jaşliezən loas kutəm 100% vñlə. Una sədən' çelad jaşliez, çelad plossadkaez. Kız 1928 vñln çelad saddezn vəli 500000 çelad, to 1933 vñln çelad saddezn i plossadkaezən 942000 kaga, a 1935 vñln vəd kaga, promyšlennəj centrrezən loas kutəm çelad jaşliən i plossadkaezən. Obsəj velətçəm əni-ni viştalə kutn' vñdəs çeladəs skolaezən.

Siz mədik pjaTİletka ıny vñdəs massa çeladlən loasə organizovannəjəs, pondasə vñln çelad uçrezdeñpoezən, livo jaşliezən, livo çelad saddezn, livo skolaezən. Peşəm çelad zaraznəj sogattezkət organizovannəj çelad kolasən koknitzək. Sogalən' organizovannəj uçrezdeñpoezən kukişən gort şemjaşa jeeazək.

Kolxoz, dərevnə, çelad uçrezdeñpoez organizujtəm qe toko oz pondə koftçən' karrez şəriş, no çelad kutəmən meduzaliş karrezsə.

MASSOVO-OZDOROVİTELNƏJ MEROPRIATİAEZ

Çelad uçrezdeñpoez oziñ sulalə seeəm mog, medvə 03-laq vürmətnən sañitarnəj sostojañdo jaşlieziş, çelad saddezlis i skolaezliş: paşkətnə da termətnə vil strojelstvo çelad uçrezdeñpoezliş, myj şetas vozmoznoş sədən' skolaez i çelad saddez, ızdətnə koftçestvo kubiçeskəj metraezliş, kəda usə ətik kagalə; paşkətnə plossadkaez çelad uçrezdeñpoez, ker-nə saddez skolaezən, çelad saddezn i jaşliezən; obespeçitnə rezim skolaezən, fizkulturnəj zallez, fizkulturnəj organizujtəmən plossadkaez, dusevnəj komnataez, kəda şetasə vozmoznoş paşkətnə velətçəm fiziqueskəj kulturaen; vajətnə skolasə setəəm skola tip berdə səstəm ru vñln velətçən. Seeəm-zə meropriatiaeze loən' çelad jaşliez!ə i saddezlə: kernə uzəm livo sotçisəm ətərən, scotvetstvujussəj şojəm, progulkaez i orsəm ətərən lunən, paşkəta vižəm səstəm ru, sondi i va. Eta vñdəs keras seeəm uslovijaez, kədən şetasə vozmoznoş əddənzək

peşşynp zaraznəj soggezkəti çintasə sogaləmsə zaraznəj soggezlis.

İzət znaçenpo viçə gozumşa ozdorovişelnəj uz organizujtəm çelad kolasıñ: estən kolə nuətnp už, med burzıka paşkətnp çelad kışkaləm vəbsa kollekтивvezən—jaşlıən, çelad saddezen pionerskəj lagerrezən (izətzək çelad kolasıñ rırtınp olanə turizm, tıjlı kolə organizujtınp çeladlı turiçeskəj baza-ez) çeladlı karrez organizujtəm kultura da sotçisəm parkkezən çelad plazzez, stanciaez kupajtçəm, sənəm i pondılə i s. o.

Bolniçaa da nebołniçaa otsaləm. Massovəj ozdorovişelnəj meropriatiaeze, kədnə suvtətəmaş mədik pjatişetkañ, pondasə sposobstvujtınp oşlaq krepitnp zdorovyo çeladlış i şetasə usloviaeze çinnp çelad zaraznəj soggezli; no ətik ena meropriatiaeze oz tırmə i organnez zdorovyo bereditəmən nameçajlıp una mədik meraez. Ena meraez seeəməş:

1. Oşlaq nuətnp çelad uçrezdennoezən seeəm rasporjadckkez kolənp, vəb sogaliş kaga vermis və lənə jansətəm; eta ponda çelad jaşlınp, sadınp, çelad lagerrezən, i mədik çelad uçrezdennoezən kerşənp izolatorrez, kılıçə med vəli rırtəm vəb sogavnp pondəm kaga, kəda sek-zə jansətçə zdorovəjjez dınış.

2. Çelad ponda, kəda pavkətçis sogalişkət, oşsənp todiñnəj karantinnej uçrezdennoez.

Etə meropriatiaabs şetasə vozmoznos şetnp paşkaləm, siž kış kəda sogaliş, med vəli viştaləm tımda olis karantinən.

3. Organnez zdorovyo bereditiş mədik pjatişetkaas una sot-təm kojkaez seeəm çelad ponda, kəda sogaləm ləçyt zaraznəj soggez-n. Çeladlı, sogalişsezə difteriaən livo skarlatina-ən, kolə obezateliño şetnp kojkaez bołniçayn.

İzət zavig çelad kojka otsətən nameçitisi çelad kojkaez bołniçayn, a siž-zə stroitəm torja, çelad bołniçaez. Çelad bołniçaez paşkətəm suvtətə sijə med şetnp vəb sogaliş skarlatina-ən i difteritən çeladı sə bołniçae, a siž-zə sogalişsezəs şəkbt korjuka, koklus da gripp formaən.

Mog sulalə seeəm, medvə stroitnp çelad bołniçaez med-bərja nauka da təxnika kıl şərti. Bołniçaez planırujtəm dolzon viçətnp med ınazık gəgər vəli jugut, səstəm ru, sondi pallataezən zəleñitnp, kernp bołniça gəgərət terassaez, balkonnez, vəşətnp vannaez, dussez, izolatorrez, i s. oż., kernp seeəm bołniçaez, kədnə-və şetisə vozmoznos sogalişlə burzıka usloviaeze çulətnp zaraznəj sogse. Veşkaliş çeladlı kolə şetnp spesialnəj siž susənp „pallataez veşkaliş çeladlı“, sanitarnəj rezimən sootvetstvujussəj pitañnoən, kılıçən oz lo bołniçenəj rezəm; estən rezəm loas pədana çelad uçrezdennoyp, estən kolə kernp şistematiçeskəj pedagogiçeskəj už.

Еәка çelad sog вәгъиң eta kuz kadып тоәп ашып zedorovә-jәş, no verмәп novjәtп dынапыз zaraza, тоәп bacillo nov-jetişsezәn. Eta periodып пылә kolә evп palataezып. Pedagogiçeskәj из şetas пылә vozmoznoş ne kaitçып velәtçәmyn nuәtәm.

Быт promыslennej centrrezып, medoзып Moskvaып i Lenin-gradып, zadaça sulalә seeam, med şetп seeam otsat gor-tып. Sek çelad sogalişsez oz pondә sedп ambulatoriaә.

Kokalәmmez (privikaez). Organizujtan beregitan oblaşып i leçitan kokalәmmez mog sulalә seeam med paşkәtп labo-ratoriaez, кыз etnапыз, siз i nauçnәj inştituttezып, kәdnalә kolә kernь sъvorotkaez da vakci massovәj beregitan da veşkәtlәn kokalәm ponda ranыt difterialә, skarlatinalә i mә-dik zaraznәj sogattezлә.

Oзлан burmәtәm из kokalәmyn kolә çintпь sogalәm i kulәm çelad zaraznәj sogattezsaп.

Eтә ne въdөппиs narodыs тәdөпь kokalәmlis bursә peşsъp zaraznәj soğegezkәt, ne рыт çeladәs kokalәnь sijәn i sogalәnь şekbт opasnәj sogattezәn.

UÇASTVUJTӘM PROLETARSKӘJ OBSESTVEN- NOŞLӘN ÇELAD INFEKCIAEZӘN PEŞSӘMЬN

Zdrovjo beregitam uzaлишезлиs em aslanыs delo uzaлишезләn. Uз organnezlәn zdrovjo beregitamыn peşsәmьs çelad zaraznәj soggezen vermas bura munпь, şeitп otsat въd massa uzaлишезлә da kolxoзnikkezлә. Uçavstuyjny uzaлишезлә sanitarno ozdrovitiжnәj изып viз miyan orgaçizacionnәj formaez: emәs zdrav-jaçejkaez fabrikaып, заводып i uçreždeñdoып, sovsoddez skolaezып i çelad saddezып emi organizacia proletarskәj. Ob-sestvennoşlәn jaşliezып, boňiçaezып i dispanserrezып. Şurşezәn uzaлишез, kolxoзnikkez da kolxoзniçaez uzaләпь zdrovjo beregitan - şekciaezып i narodnәj obrazovaçnjo sovettezып. Eta uzaлиш massaәn otsalәmәn i kolә nuәfnь peşsәm çelad infekciaezkәt. Eta front vыlyп kolә munпь ovortnәj mera-eziş, aktivnәj nastuplennoş eта ponda emәs въdәs usloviaezez.

Meropriatiæz, kәda suvtatçәn mәdik pjatiletkaып oзлан nu-әtnь uз, toko vermasә rygnь өлемә aktivnәj uçaстvujtәmәn da-una uzaлиш massaә otsalәmәn.

Kolә ызыt organizacionnәj da viştalәm uз sъ ponda, med mobiلىzujtп uzaлишесә fyrтп ызыt moggez, suvtatçәm plan-lyп mәdik pjatiletkaып kerәm zdrovәj şmena sogalәm i kulәm çelad kolasып.

Цена 50 коп.

А. РОЗЕНТАЛЬ
ДЕТСКИЕ ЗАРАЗНЫЕ БО-
ЛЕЗНИ

Перевод на Коми (пермяцкий)
язык НИКУЛИНА

Редактор Г. П. ЛИХАЧЕВА

Tex. ред. И. И. РАДОСТЕВ

Округл № 440. Заказ № 7. Тираж 2000. Сдано в набор 11/XII-34 г.
Подписано к печати 16/XII-34 г. Печ. листов 3 $\frac{3}{4}$. В 1 печ. листе 49200 зм.

гор. Кудымкар тип. „Свердполиграфа“